

UDK: 32-05 Milivojević M. (497.6) “ 148/149 ”

DOI:10.51237/issn.2744-1172.2023.52.41

Izvorni naučni rad

Primljen: 31. 5. 2023.

Prihvaćen: 13. 11. 2023.

Adis Zilić

Univerzitet “Džemal Bijedić” u Mostaru,

Fakultet humanističkih nauka, Bosna i Hercegovina

adis.zilic@unmo.ba

Mustafa-beg Milivojević na funkciji hercegovačkog sandžak-bega

Sažetak: U ovom radu prezentiraju se izvorni podaci iz kojih je vidljiv angažman Mustafa-bega Milivojevića na poziciji osmanskog namjesnika u Hercegovačkom sandžaku u tri navrata. Radi se o potomku ugledne porodice iz perioda Bosanske Kraljevine koji je profilom ličnosti, kao takav, odgovarao za stabilizaciju tek uspostavljene osmanske vlasti. Zaslužan je za urbanizaciju Foče i uređenje odnosa s osmanskim vazalima Dubrovčanima na duže staze, upravo kada se osmanska vlast učvršćivala u neposrednom dubrovačkom zaleđu. Hronološkom metodom i kroz vizuru obližnjih Dubrovčana, prati se Mustafa-begovo obnašanje funkcije sandžak-bega Hercegovine tokom posljednje dvije decenije XV stoljeća.

Ključne riječi: sandžak-beg, Mustafa-beg, Milivojević, Hercegovački sandžak (Hercegovina zemlja), Valona, Dubrovčani, privilegije, urbanizacija, genealogija.

Abstract: This paper presents original data from which one can see the engagement of Mustafa Bey Milivojević in the position of Ottoman governor in the Herzegovinian Sanjak on three occasions. He is a descendant of a distinguished family from the period of the Bosnian Kingdom, whose profile, as such, was responsible for the stabilization of the newly established Ottoman government. He was responsible for the urbanization of

Foča and the arrangement of long-term relations with the Ottoman vassals from Dubrovnik, precisely when the Ottoman rule was consolidating in the immediate hinterland of Dubrovnik. Using the chronological method and through the viewpoint of the nearby Dubrovnik residents, Mustafa Bey's position of a sanjak-bey of Herzegovina during the last two decades of the 15th century is followed.

Key words: Sanjak-bey, Mustafa Bey, Milivojević, Herzegovinian Sanjak (Hercog's lands), Valona, People of Dubrovnik, Privileges, Urbanization, Genealogy.

Uvod

Mustafa-beg Milivojević je istaknuta ličnost koja se spominje kao sandžak-beg tokom posljednje dvije decenije XV i u prvoj deceniji XVI stoljeća. Predstavlja primjer čovjeka iz redova nižeg plemstva i građanskog sloja, čiji preci su bili aktivni sudionici unutar ranijeg političkog, društvenog i privrednog života Bosanske Kraljevine. Angažirao se u novim okolnostima tranzicije i stabilizacije osmanske vlasti, dospjevši do visokog državnog položaja namjesnika provincije, sa sjedištem u gradu u kojem je njegova porodica odranije uživala ugled i reputaciju.

Prezentirane informacije o Mustafa-begu Milivojeviću u literaturi, skromne su i sumarnog karaktera. Sažeto prezentirano, našao se prvi put na čelu Hercegovačkog sandžaka kao šesta osoba po redu. Nakon trogodišnje pauze (1486–1489), kada su tu funkciju obnašali Ahmed-beg i Hadži-beg, došao je ponovo na istu poziciju.¹ Posmatran je u općenitom kontekstu, zajedno s drugim sandžak-begovima na prelasku iz XV u XVI stoljeće. Samo je prethodniku Mustafa-bega – Ajas-paši, među

¹ Prije Mustafa-bega na poziciji hercegovačkih sandžak-begova izmijenili su se: Hamza-beg (1470–1474), Derviš Sinan-beg (1474–1475), Pašajigit-beg (1475–1477), Sulejman-beg (1477–1478), Ajas-beg (1478–1480), Pašajigit-beg po drugi put (1480–1481), Ajas-paša po drugi put (1481–1483). Ćiro Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive," *Glasnik Zemaljskog muzeja*, br. 23 (1911): 437, 440. Muamer Hodžić, "O hercegovačkim sandžakbegovima do osnivanja Bosanskog ejaleta," *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 68 (2019): 181–186.

osmanskim sandžak-begovima Hercegovine, tokom posljednje tri decenije XV stoljeća posvećena zasebna studija.² Nisu poznate ranije godine života Mustafa-bega, odnosno je li bio rođen u vremenu dok je još politički egzistirala Kraljevina Bosna. Uzimajući u obzir 1483. godinu kada je prvi put imenovan na poziciju sandžak-bega, to je vrlo izvjesna opcija jer je tada vjerovatno bio stariji od dvadesetak godina.

Porijeklo Mustafa-bega Milivojevića

Majka Mustafa-bega i njena porodica uopće nisu poznati, ali mu je baka s očeve strane istaknutog porijekla, od plemićkog roda Tezalovića, vazala velmoža Pavlovića. Tezalovići su uživali posjede na području Prače. Najstariji poznati član porodice je Radan iz sredine XIV stoljeća. Radanov sin je Mihoje, poznat i pod imenom Tezalo po kojem su kasnije nazvani. Jedan od pet Mihojevih sinova je Brailo, najpoznatiji član porodice. Brailo Tezalović iz treće poznate generacije, može se pratiti od juna 1392. do početka 1446. godine kada je naveden kao preminuli. Obnašao je brojne funkcije u ime velmoža Pavlovića. Bio je carinik kneza Pavla Radinovića u Ledenicama, njegov protovestijar i diplomata. Brailo prerasta u značajnijeg trgovca, zakupac je i drijevske carine. Od 1421. godine nosio je titulu kneza, aktivno je učestvovao u pregovorima oko prodaje Pavlovića dijela Konavala Dubrovčanima i djelovao kao diplomata u Konavôskom ratu (1430–1432) u ime sizerena Radosava Pavlovića. Brailova kćerka Jelača bila je udata za Mihoča Utvičića iz Foče.³ Jelača i Mihoč su baka i djed Mustafa-bega Milivojevića.

---

² Ivan Božić, “Hercegovački sandžak-beg Ajaz”, *Zbornik Filozofskog fakulteta*, knj. I, (1948): 63-84. (ćir.)

³ Na osnovu podizanja kamata iz Brailove zaostavštine i njegovog testamenta Živković zaključuje da su sva njegova djeca, uključujući i kćerku Jelaču, ostala bez potomstva. Pavo Živković, “Genealogija porodice Tezalovića iz Prače”, *Pregled*, časopis za društvena pitanja, god. LXV, br. 6 (1975): 755-759. Sumarni pregled genealogije Tezalovića s uvidom u literaturu: Srđan Rudić, *Bosanska vlastela u XV veku, Prosopografska studija* (Beograd, Banja Luka: Istorijski institut Beograd, Posebna izdanja, knj. 75, Univerzitet u Banjoj Luci, Centar za napredne srednjovekovne studije, Edicija Frontisterion, knj. 2, 2021), 214-217. (ćir.)

Mihočev otac je Radič Milovčić Utvičić, bosanski trgovac iz Foče, koji je stekao status dubrovačkog građanina. Radič se spominje tokom prve polovine XV stoljeća, kada je poslovao u Foči, Goraždu i Višegradu. Obnašao je, u više navrata, funkcije dubrovačkog gradskog kneza i konzula u Foči, a bio je i član sudskih kolegija u svojstvu konzula i suca. Vlasnik je kuće u Dubrovniku, osvjedočeno od 1404, što se, također, povezuje s dodijeljenim statusom dubrovačkog građanstva. Kuću je stekao zajedno s bratom Radivojem, na osnovu testamenta Dubrovčanina Miltina Pribojevića koji ih naziva svojim rođacima. Nasljeđenu nekretninu davali su pod zakup. Radič je evidentiran u sačuvanim knjigama zaduženja za period od 1421. do 1432. godine, kada se zadužuje sam, sa sinovima Mihočem (prvi spomen 1426) i Radojem (prvi spomen 1429), ili s drugim trgovcima. Radi se o značajnim zaduženjima u okvirnom iznosu od oko 3.230 dukata.⁴ Visok iznos zaduženja, u periodu malo dužem od decenije, ukazuje na značajan obim poslovanja Utvičića.

Članovi obje porodice, i Tezalovića i Utvičića, bili su krupni trgovci, pripadali su mladom građanskom sloju i vlasnici su krupnog kapitala. U tom domenu preklapali su im se interesi. Iz bračne veze Mihoča i Jelače rodio se Milivoje Mihočević, otac Mustafa-bega, koji je kao zrela ličnost živio i djelovao u okolnostima pada Bosne pod osmansku vlast. Dakle, ascedenti, preci Mustafa-bega u uzlaznoj muškoj liniji koji se mogu pratiti su otac Milivoje Mihočević, djed Mihoč i pradjed Radič Milovčić Utvičić.

Sedma decenija XV stoljeća obilježila je dugoročno političke prilike u zemlji i regiji. Pogubljenjem posljednjeg kralja i dijela vlastele koja je pružala značajniji otpor, te općom dezorijentacijom vladajućeg sloja i prestankom funkcionisanja sabora, Bosna je izgubila samostalnost. Tokom osme decenije XV stoljeća osmanska vlast se postepeno širila i prema jugu, gdje su se još držale preostale domaće snage. Početkom 1470. godine formirana je nova administrativna jedinica: Hercegovački sandžak, sa sjedištem u Foči. Kada se početkom 1482. godine predao Novi, posljednje uporište

⁴ Esad Kurtović, "Utvičići iz Foče (bosansko ili dubrovačko porijeklo?)", *Prilozi*, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, br. 45 (2016): 13-39.

Kosača, okončano je osvajanje nekadašnjih posjeda Hercegovne zemlje.⁵ Milivoje Mihočević, otac Mustafa-bega, aktivni je sudionik procesa na osmanskoj strani u vremenu tranzicije. Spominje se kao izaslanik Ajas-paše, hercegovačkog sandžak-bega, u različitim diplomatskim misijama, s drugim uglednim licima poput Vuka Baličijevića i Augustina Vlatkovića.⁶ Umro je prije aprila 1489. godine kada je naveden kao preminuli.⁷

Nepoznati nasljednik Braila Tezalovića nalazio se početkom 1483. godine u Dubrovniku zbog regulacije prava, kada mu se razmatrala isplata iznosa od 400 dukata.⁸ Ovdje je riječ o Milivoju Mihočeviću ili njegovom sinu Mustafa-begu. Naime, za Brailovu ostavštinu ubrzo je zanimanje iskazalo nekoliko njegovih neimenovanih rođaka, uz pismeno posredovanje ugledne osobe iz političkog života, bosanskog sandžak-bega Jahje. Bez obzira na čin posredovanja istaknute ličnosti, isplata iznosa od 400 dukata nije odbrena. Umjesto isplate, Jahja-begu prosljeđeno je prateće izvinjenje.⁹

Prva uprava Mustafa-bega Milivojevića u Hercegovačkom sandžaku

Do smjene na poziciji hercegovačkog sandžak-bega došlo je sredinom oktobra 1483. godine. Dubrovčani su, prije toga, u dva navrata odgađali slanje uputstva izaslanicima koji su se nalazili kod Ajas-paše. Vi jest o imenovanju Mustafa-bega kao novog sandžak-bega, prenio im je njegov subaša kojeg su tim povodom darovali tkaninama vrijednim 60

⁵ Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk, postanak i upravna podjela* (Sarajevo: Naučno društvo NR BiH, Djela, knj. XIV, Odjeljenje istorisko-filoloških nauka, knj. 10, 1959), 44-47.

⁶ Božić, "Hercegovački sandžak-beg Ajaz", 68. (ćir)

⁷ "Mustaphabegh Turchus, filius olim Miliuoij Michoceuich de Chothza, etc." Esad Kurtović i Almir Peco, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga notarijata Državnog arhiva u Dubrovniku 1370-1529)* (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Historijski arhiv Sarajevo, 2021), 900-901, br. 1511, (13. 4. 1489).

⁸ Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), Acta Consilii Rogatorum (dalje: Cons. Rog.), XXIV, f. 126v, (11. 1. 1483).

⁹ Isto, f. 137-137v, (25. 2. 1483).

perpera.¹⁰ Čim bi stupio na vlast, sandžak-beg bi izvijestio Dubrovčane pismom koje uručuje njegov izaslanik, zajedno s prikladnim darovima. Knez bi primio izaslanika u svečanu audijenciju i uzvratio uzdarjem. Potom bi Dubrovčani novom sandžak-begu poslali dva plemića koja bi mu u prvoj, javnoj audijenciji uručili kredencijalna pisma i izrekli sugestivan govor o njegovim vrlinama.¹¹

Veći prekidi trgovačkih veza Dubrovnika sa zaleđem nakon pada Novog u osmanske ruke, bili su zbog epidemije kuge od 1481. do 1483. godine. No i Osmanlije su, poput prethodnih bosanskih vladara i velikaša, nastojali dati na trgovačkom značaju Novom na uštrb Dubrovnika. Tu se počela prodavati so, kako bi se podigao značaj novske skele. Neki artikli kao što su crvac,¹² olovo, vosak i svila morali su se najprije prodavati u Novom, gdje se plaćala carina nakon čega su se mogli izvoziti u Dubrovnik. Postojala je, također, tendencija da karavane u povratku kupuju so u Novom. Dubrovčani su pokušali promijeniti te odredbe kod Mustafa-begovog prethodnika Ajas-paše i nastojali su spriječiti izjednačavanje svojih s firentinskim trgovcima. Također, općenito su bojkotovali trgovinu u Novom, kažnjavajući svoje ljude koji su kršili striktna naređenja. Bili su zbunjeni dok su odnosi s Osmanlijama u ljeto 1483. godine postali veoma zategnuti. Ajas-paša je napustio funkciju, a problem se nije riješio.¹³

¹⁰ Isto, f. 191v, 195v, 198v, (2, 11. i 20. 10. 1483). Subaša je administrativno-vojni zapovjednik jednog naselja. Kerima Filan, "Rječnik termina", u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Ekmelledin İhsanoğlu (Istanbul, Sarajevo: Ircica, Orijentalni institut, 2004), 1056.

¹¹ Opis diplomatskog postupka i šematiziranog govora koji se ponavljao stoljećima pri novim imenovanjima, na osnovu sažetka dokumenta iz 1493. godine: Vesna Miović-Perić, "Bosanski beglerbeg, hercegovački sandžakbeg i diplomacija Dubrovačke Republike", *Anali*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, sv. XXXVIII (2000): 124-125.

¹² Crvac ili krmez služio je za bojenje tkanina. Po starijem mišljenju crvac je ruda cinabarit dobivena usputnom preradom iz rudnika olova i srebra, a po drugom se radi o materiji biljnog porijekla, biljnoj vaši. Crvena boja se dobivala iz određene sirovine biljnog, životinjskog ili mineralnog porijekla. To je finalni proizvod, čiji postupak sušenja i prerade je bio dobro poznat u dubrovačkom zaleđu. Srećko Lorger, "Kermes, crvac – i još neka crvena bojila", *Anali*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, sv. XLIX (2011): 27-76.

¹³ Ivan Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku* (Beograd: SAN, Posebna izdanja, knj. CC, Istoriski institut, knj. 3, 1952), 255-259. (ćir.)

Mustafa-beg je u kratkom roku ponovo poslao čovjeka u Dubrovnik, ovaj put svog kapidžibašu. Dubrovčani su ga darovali dajući mu 40 dukata, nakon čega, konačno, novom sandžak-begu šalju jednočlano izaslanstvo. Izabran je Vlaho Kaboga, koji je ponio na dar 1.000 perpera i posude vrijedne 80 perpera. Također, kapidžibaši je uručio 15 dukata.¹⁴ Poklisari su tekuće probleme iznosili tek u drugoj audijenciji, kada su sandžak-begu udjeljivali neuobičajeni dar, primjeren važnosti posla. Takvi darovi predavali su se u tajnim audijencijama, bez svjedoka, kako to ne bi postala uobičajena praksa.¹⁵

Ozbiljniji pristup rješavanju problema uslijedio je početkom marta sljedeće godine. Najprije je u Dubrovnik došao Mustafa-begov izaslanik Radonja Krepović, kako bi najavio njegov dolazak. Radonja je tom prilikom dobio poklon od 60 perpera i uručen mu je odgovor. Tih dana se Mustafa-beg spremao na put za obližnji Novi, pa su Dubrovčani odlučili poslati mu u susret dvočlano izaslanstvo. Darovali su ga tom prilikom dajući mu 100 dukata, a njegovim pomoćnicima po 12 dukata.¹⁶

Mustafa-beg im je posredstvom dvojice izaslanika, kurtoazno uzvratio poklonom prosljedivši tri predmeta različite namjene i dvije posude, na što su mu Dubrovčani odmah odgovorili novim poklonom u zrnastoj robi vrijednoj 124 dukata. Njegovim izaslanicima vojvodi Rudina Mehmedu i Pokrajcu iz reda Vlaha su uz izvinjenje odbili molbu vezano

---

¹⁴ DAD, Cons. Rog., XXIV, f. 204v, 205v-206, (22. i 26. 11. 1483). Vlaho Kaboga (oko 1425–1493) je stekao titulu viteza. O njemu nije prikupljeno više podataka. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Vlasteoski rodovi (A-L)* (Zagreb, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, knj. 17, sv. 2, 2012), 164. Kapidžibaša ili “čuvar vrata” je zapovijednik straže u saraju sultana i visokih dostojanstvenika. Filan, “Rječnik termina”, 1052. Sandžak-begu je u radu pomagalo savjetodavno vijeće (divan), na dvoru su mu prisutni pratnja i činovnici. Najznačajniji su čehaja (pomoćnik sandžak-bega), reis-efendija (upravitelj kancelarije i savjetnik), kapidžibaša i haznadar (blagajnik). Oni su s kadijom i drugim uglednicima činili divan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 2. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54407>>.

¹⁵ Miović-Perić, “Bosanski beglerbeg, hercegovački sandžakbeg i diplomacija Dubrovačke Republike”, 127.

¹⁶ DAD, Cons. Rog., XXIV, f. 227-227v, (6. i 8. 3. 1484).

za Neretljane, nakon čega su i njih darovali poklonima vrijednim 25 perpera.¹⁷ Mustafa-bega su, poput drugih sandžak-begova Hercegovine, oslovili *svojim krajišnikom – Mustapfabegh craisnico nostro*.

Prisnim oslovljavanjem, moguća je aluzija na dubrovačko građanstvo koje su uživali njegovi preci, počevši od pradjeda Radiča Milovičića Utvičića. Preci Mustafa-bega u muškoj uzlaznoj liniji pripadali su grupaciji ljudi kojima su Dubrovčani dodijelili status građanstva kako bi ih vezali za interese svog grada. To su najčešće bili okretni trgovci ili vješte zanatlije, općenito imućni ljudi čija djelatnost je mogla doprinijeti privrednom razvoju i koji su stjecanjem i uživanjem takvog statusa uživali povlastice, poput carina i sl. Kako su za građane primali imućne ljude, od njih su tražili novčane garancije ili posjedovanje nekretnine. Status građanina mogao se izgubiti, ali se također prenosio na muške potomke.¹⁸ Posmatrano s osmanske tačke gledišta, nije slučajna, niti nasmičan izbor Mustafa-bega za sandžak-bega Hercegovine. Dubrovačke kopnene karavane prolazile su tim ključnim tranzitnim područjem, a Porti je trebao pouzdan domaći čovjek na čelu ovog važnog sandžaka, neko ko je ujedno mogao uživati povjerenje Dubrovčana i raditi na dugoročnoj stabilizaciji prilika. To je bilo u skladu sa širom političkom strategijom novog sultana Bajezida II (1481–1512).¹⁹

Jedino bliže neprijateljsko uporište Osmanlijama preostalo je tih godina na strateškom ostrvu Posrednjici i ušću Neretve, konkretno u tvrđavi Koš, gdje se od 1481. godine smjestila ugarska posada, s oko 500 vojnika. Dubrovčani su posljednje ugarsko uporište u blizini svoje teritorije opskrbljivali raznim potrepštinama u hrani, oružju, novcu, građevinskom

¹⁷ Isto, f. 228v, 229v, (12. 3. 1484).

¹⁸ Jovanka Mijušković, “Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku”, *Glas SANU*, CCXLVI, Odeljenja društvenih nauka, Nova serija, knj. 9 (1961): 106, 120, 123-124. (ćir.)

¹⁹ Vladavina Bajezida II obilježena je živom diplomatskom aktivnošću. Iako je u suštini bio pacifista, vodio je i agresivnu politiku, ukoliko su okolnosti bile povoljne. Detaljnije: Nikola Vaten, “Uspon Osmanlija (1451-1512)” u: *Istorija Osmanskog carstva*, ur. Rober Mantran (Beograd: Clio, 2002), 123-137. (ćir.)

materijalu. Neposredno prije dolaska Mustafa-bega na čelo sandžaka, utvrđenju Koš je u ljeto i jesen 1483. godine zaprijetila ozbiljna opasnost od Osmanlija. Nakon toga situacija se privremeno smirila.²⁰ Iako su se Dubrovčani postepeno navikavali na vazalitet Osmanlijama, ipak su i dalje u tajnosti podržavali njihove protivnike, dok god su bili blizu. Obezbjedivanje logističke podrške Košu, moglo im je donijeti nove probleme.

Mustafa-beg je, zajedno s kadijama s područja svog sandžaka, dobio ferman od sultana. Naređeno im je da nesmetano puštaju promet svih roba između skele u Novom i Dubrovnika bez naplaćivanja carine, izuzimajući crvac, olovo, vosak i svilu. Prethodno su se Dubrovčani žalili sultanu kako im se čini šteta u tom pogledu, tako što im se naplaćivala carina bez izdavanja adekvatne prateće dokumentacije. Dubrovčani su na Porti uspjeli dokazati poštivanje carskih zapovijedi, te sultan destinatarima nalaže rješavanje eventualnih sporova prije nego što bude potrebe za direktnom žalbom njemu.²¹ Naredba je na tragu normalizacije privrednih tokova u širem dubrovačkom zaleđu.

Nakon pola godine uslijedio je sljedeći kontakt Dubrovčana s novim hercegovačkim sandžak-begom. *Svome krajišniku* Mustafa-begu poslali su poklisara na jesen 1484. godine, s darovima vrijednim 120 dukata. Diplomatu su opremili svim nužnim potrepštinama za put, a morao je krenuti pod prijetnjom kazne od 60 perpera.²² Radilo se evidentno o zahtjevnijoj diplomatskoj misiji. Izabran je, već iskusni plemić, Ivan Resti, koji je otpremljen kako je prvobitno planirano, bez dodatnih poklona. Tih dana u Dubrovniku su boravili Mustafa-begovi izaslanici, ponovo neimenovani kapidžibaša i Pokrajac. Obojica su prethodno dolazili u njegovo ime. Dubrovčani su ih zajedno darovali u vrijednosti 150 perpera i uručili im odgovor. Odlučeno je, također, da se Bartol Vukosalić

---

²⁰ Veljan Atanasovski, *Pad Hercegovine* (Beograd: Narodna knjiga, Istorijski institut, 1979), 141-142. (ćir.)

²¹ Franz Miklosich, *Munumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii* (Graz: Institut für Slavistik der Universität Graz, 1964), 529-530, br. CDLII, (safer 889. h. g/29. 2.-29. 3. 1484).

²² DAD, Cons. Rog., XXIV, f. 280, (27. 11. 1484).

uputi kao podrška poklisaru Ivanu Restiju.²³ Sljedeći kontakt je s kraja februara 1485. godine kada je Mustafa-beg poslao svoga oca Milivoja Mihočevića u svojstvu izaslanika u Dubrovnik. Tom prilikom Milivoje je darovan s 15 dukata i drugim stvarima koje je odobrilo Malo vijeće.²⁴

Pregovori su se inače vodili oko načina prodaje soli. Tim povodom sultan Bajezid izdao je ferman sandžak-begu i kadijama Novog i Foče, tražeći od njih da uredi prodaju soli na način koji neće štetiti carskoj blagajni. Sultan ih obavještava kako je prethodno na Portu došao Ejne-beg u svojstvu amaldara, kao odgovorna osoba za novsku so, koji je potvrdio štetu jer se prodaje so s drugih strana. Dubrovčani su se s druge strane požalili sultanu kako amaldar prodaje stranu so prije nego što se rasproda njihova, kao i ukupnu količinu soli po istoj cijeni. Sultan podsjeća destinatare o ranijoj odredbi o provjeri prodaje od ovlaštenog lica amaldara, radi sprječavanja malverzacija oko prodaje druge soli pored dubrovačke. Budući da su Dubrovčani osmanski vazali, plaćaju harač i koriste na osnovu toga povlastice, roba drugih prodavača morala se cariniti. Sultan nalaže da slučaj ispita mješovita komisija i da ga izvijesti. Što se tiče drugih postupaka prema Dubrovčanima, ponavlja raniju odredbu o carinjenju isključivo olova, svile, crvca i voska. Neki carinici činili su smetnje prometu ostale robe i sultan je zatražio prestanak takve prakse.²⁵ Poseban dubrovački poklisar požalio se prethodno u

²³ Isto, f. 281, (2. 12. 1484). Ivan Marinov Resti (oko 1423–1494) je prethodno 1475. bio poklisar kod hercegovačkog sandžak-bega Sinana, zatim 1480. poklisar harača, 1483. poklisar kod hercegovačkog sandžak-bega Ajas-paše. Nakon ove misije bio je 1490. i 1492. godine poklisar harača. Pet puta je obnašao funkciju kneza od 1480. do 1492. godine. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Vlasteoski rodovi (M-Z)* (Zagreb, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, knj. 17, sv. 3, 2012), 218.

²⁴ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 12, (21. 2. 1485).

²⁵ Miklosich, *Munumenta Serbica*, 474-475, br. CCCLXXIV. Gliša Elezović, *Turski spomenici, knj. I-1 (1348-1520)* (Beograd: SKA, Zbornik za istočnjačku istoriku i književnu građu, serija prva, knj. I, 1940), 198-203, br. 62. (ćir.); Navedene zbirke izvora nude različitu i pogrešnu dataciju. Ispravka na osnovu ćiriličnog teksta: Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive.", 77-79, br. 88. Ljubomir Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma, knj. I-2, Dubrovnik i susedi njegovi* (Beograd, Sremski Karlovci: Srpska kraljevska akademija, 1934), 295-296, br. 891, (ćir.); (rebiulahir 890/april/maj 1485). Amaldari su

martu Mustafa-begu na postupke carinika, ali bez konkretnog učinka.²⁶

Očekivao se dolazak Mustafa-bega u aprilu u Novi ali mu Dubrovčani ipak nisu poslali poklisare, iako su razmatrali tu opciju. Tek su nakon desetak dana razmatrali usvajanje uputstva za dvojicu plemića – Franciska Pozu i Nikolina Gondolu. Nisu odmah krenuli jer je uputstvo za pregovore naknadno usvojeno. Pošli su pod prijetnjom kazne od 100 perpera. Dubrovčani su istog dana odlučili darovati drinskog i novskog kadiju sa po 40 perpera vrijednim tkaninama.²⁷ Izabrani su posebni oficijali Pankracije Beneša i Nikola Sorgo sa zadatkom odlaska u Konavle, gdje će s tamošnjim knezom dočekati Mustafa-bega u prolasku ka Novom.²⁸ Dok su izaslanici boravili kod sandžak-bega proslijeđeno im je dodatno uputstvo za razgovor, a samom Mustafa-begu je odloženo slanje poklona. Za pripremu uputstva zaduženo je pet članova Malog vijeća.²⁹ Očito su pregovori potrajali.

Istovremeno, u Dubrovniku je boravio Mustafa-begov kapidžibaša u svojstvu izaslanika koji je darovan robom vrijednom 30 dukata. Umjesto po njemu, Dubrovčani su odlučili lično uručiti poklon Mustafa-begu posredstvom svojih poklisara. U nastavku sjednice je u popodnevnim satima odlučeno da se na već odobreni poklon namijenjen Mustafa-begu doda još 100 dukata. Zaslužni u pregovorima s osmanske strane bili

---

zakupnici mirijske polovine soli u Novom. Ujedno su držali i druge zakupe, bili su nadležni organi za prodaju soli. Ugovor je ostao na snazi do druge polovine XVI stoljeća. Detaljnije: Adem Handžić, "Uvoz soli u Bosnu u XVI vijeku", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 10-11 (1961): 115-116.

²⁶ Božić, *Dubrovnik i Turska*, 260. (ćir.)

²⁷ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 22, 25v, 29v, (24. 4; 4. i 10. 5. 1485). Francisko Pavlov Poza (1437–1496) jedan je od najaktivnijih poklisara u posljednjoj četvrti XV stoljeća. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3, 182-183. Nikolino Gondola rođen je oko 1444. Poklisar je harača 1483, 1485/87, 1490/91. i 1493. Poklisar je u Novom 1483/87. Obnašao je 1500. funkciju kneza. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 2, 307.

²⁸ Odobren im je utrošak od 25 perpera. DAD, Acta Consilii Minoris (dalje: Cons. Min.), XXII, f. 230, (17. 5. 1485). O Pankraciju Beneši dostupni su vrlo skromni podaci u literaturi. Zastupljen je samo u tabeli 3, gdje je oko 1500. godine naveden kao već pokojni Stjepanov sin. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 2, 66.

²⁹ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 32, (19. 5. 1485).

su Radonja Dijaković i Milivoje Mihočević te ih Dubrovčani, također, daruju, dajući im po 10 dukata.³⁰ Izaslanici prisutni kod Mustafa-bega su se dodatno obratili matici tražeći instrukcije zbog slične problematike na Kleku, ali im je odložen odgovor.³¹ Dubrovčani su se fokusirali na tekuće pregovore oko novskog trga i tamošnje prodaje soli, ne želeći tada širiti priču na druge trgove.

Dubrovački izaslanici nalazili su se i dalje u Novom kod sandžak-bega. Naloženo im je iz matice da postignu sporazum sa sandžak-begom i kadijom, uz posredstvo amaldara. Kako su poklisari prethodno povratno izvijestili, pregovaralo se ne samo o prodaji soli nego i o putevima transporta roba. Ako ostane aktuelna dionica preko Risna trebaju biti na snazi uslovi koje su prethodno postavili. Dubrovčani su inače preferirali dionicu iz Novog kako bi imali direktan uvid. Ako osmanski pregovarači s druge strane budu insistirali da se ide preko Risna, neka ide transport tim putem ako baš hoće. U tom slučaju Dubrovčani će obavljati prodaju umjesto njih, pod istim uslovima kao i za ostalu so. Na kraju nalažu poklisarima da se o postignutom dogovoru treba sastaviti odgovarajući dokument.³² Pripremljeno je uputstvo poklisarima, ali je sutradan usvojena ispravljena verzija, na osnovu sugestije samih poklisara s lica mjesta.³³ Dubrovački predstavnici Francisko Poze i Nikolino Gondola ostali su kod Mustafa-bega u Novom još dvije sedmice, nakon čega su povučeni iz misije. Zamijenio ih je ser Natal Saraka, sa zadatkom da kompletira prodaju soli koja je bila kod njega i preostalih tamošnjih stvari, prema postignutom dogovoru s amaldarom.³⁴

Mustafa-beg je po okončanju iscrpnih pregovora s Pozeom i Gondolom izdao između 7. i 22. juna opširan sporazum oko načina prodaje

³⁰ Isto, f. 32v-33.

³¹ Isto, f. 33, (23. 5. 1485).

³² Isto, f. 36v, (6. 6. 1485). Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive.", 472.

³³ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 37, (6. i 7. 6. 1485).

³⁴ Isto, f. 40v, (23. 6. 1485). Božo (Nalko) Nikolin Saraka (oko 1425–1494) poklisar je kod carice Mare 1470, poklisar harača 1477/80, 1482. i 1492/93. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3, 245.

solu i drugih artikala. Sastojao se od devet usaglašenih tačaka.³⁵ Ubrzo su poslani novi poklisari pod Novi kako bi razgovarali o drvenim kućama, o čemu se trebao sastaviti dokument s amaldarom na slavenskom jeziku. Pored toga, poklisari su dobili zadatak sklopiti ugovor o pozajmici na turskom jeziku s Mustafa-begom. Trebali su se kroz razgovor zalagati da se kolibe vrate u ranije stanje i o rezultatu izvijestiti maticu. Odmah su im usvojena potrebna uputstva.³⁶

Dubrovčani su spremali izaslanstvo na Portu, uz paralelni kontakt s Mustafa-begom povodom odlaska delegacije sultanu.³⁷ U kontekstu ovih pregovora možemo posmatrati naredbu sultana Bajezida upućenu hercegovačkom sandžak-begu i kadijama Novog i Foče o strogom postupanju prema kanunima i beratima u pogledu prodaje soli.³⁸ *Craisnicum nostrum* je iskoristio povoljnu priliku da uputi molbu Dubrovčanima u ime nasljednika Braila Tezalovića, kojoj tada nisu udovoljili. Mustafa-beg se odlučio poslati na Portu subašu Balijsa, zajedno s dubrovačkim poklisarima Bartolom Zamanjom i Nikolinom Gondolom. Dubrovčani su subašu Balijsa darovali tkaninama vrijednim 20 dukata, uz obrazloženje što ga je Mustafa-beg otpremio na put, a samog Mustafa-bega dvjema tacnama. Prije polaska na Portu još jednom su se kod sandžak-bega našli poklisari Francisko Poza i Nikolino Gondola zbog distribucije soli.³⁹

³⁵ Priređivači građe nisu ispravno datirali dokument. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive.", 98-102, br. 113. Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 369-371, br. 975. (ćir.); Analiza ugovora, te ispravka datacije na osnovu konteksta, prisutnih ličnosti poput dubrovačkih poklisara kod Mustafa-bega i tadašnjeg amaldara Ejne-bega, u: Božić, *Dubrovnik i Turska*, 264. (ćir.); Očito je ispravna datacija džumadel-ula 890. hidžretske godine, umjesto 895. kako je zastupljeno u zbirkama izvora. Taj mjesec u lunarnom kalendaru završava se 22. juna 1485. Vjerovatno je sporazum postignut neposredno prije tog datuma jer su poklisari povučeni 23. juna.

³⁶ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 41v, (25. 6. 1485).

³⁷ Isto, f. 41v, 43, (30.06; 4. 7. 1485).

³⁸ Kod Stojanovića je dokument datiran 8. maja 1490. na osnovu hidžretske godine 895. Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 310-311, br. 908. (ćir.); Međutim, ako je i ovdje, kao u prethodnom slučaju riječ o dataciji od 18. džumadeluhra 890. onda to odgovara 10. julu 1485, tj. upravo po dolasku i saslušanju dubrovačkih poklisara u Istanbulu.

³⁹ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 45, 47, (12. i 14. 7. 1485). Bartol Zamanja (oko 1431–1518) je iste 1485. bio poklisar harača. Devet puta je bio knez u periodu od 1493. do 1516. Vekarić,

Sultan je saslušao argumente obje strane. Hercegovačkom sandžak-begu i kadiji Novog naložio je da se amaldar novske skele Ejne-beg i dubrovačka gospoda okupe na jednom mjestu, gdje će obaviti raspravu i o čemu će sačiniti zapisnik. Dubrovačka strana je tvrdila da se njihova so na novskoj slanici nakon obavljene prodaje carini, poput soli pristigle s drugih strana, tako što se polovina daje amaldaru. Tražili su od sultana da se so tako ne carini jer su poznate četiri vrste robe koje tome podliježu: svila, olovo, vosak i crvac. Nakon što je saslušao dubrovačke poklisare, sultan je naložio sandžak-begu i kadiji obustavu bescarinske prodaje soli, što su oni, u biti, već učinili. Do trenutka izdavanja fermama već je prodato dubrovačke soli u vrijednosti od 22.000 aspri. Pri prijedlogu mogućeg rješenja spora, Mustafa-beg i kadija trebaju paziti i pronaći model po kojem se neće oštetiti carska blagajna. U suprotnom, smatrat će se odgovornim i biti kažnjeni.⁴⁰

Destinatari su postupili po carskom nalogu, okupili su strane u sporu i sačinili izvještaj. Obavijestili su sultana da se od ukupne količine novske soli nakon obavljene prodaje uzima polovina, s čim se on konačno složio, potvrdivši sporazum. Izdao je novu zapovijed Mustafa-begu i novskom kadiji da amaldar nastavi svoju praksu, a da se četiri poznate vrste robe i dalje izuzimaju od izvoza.⁴¹ Nakon konkretne sultanove odluke dugogodišnji spor se riješio. Mustafa-beg je obavijestio Dubrovčane o carskom nalogu putem njihovih poklisara koji su se nalazili kod njega, nakon čega je dubrovačka vlada prosljedila odgovor.⁴²

Vlastela grada Dubrovnika, sv. 3, 355. Troškovi oratora kod Mustafa-bega su naknadno odobreni. DAD, Cons. Min., XXII, f. 246, (27. 8. 1485).

⁴⁰ Miklosich, *Munumenta Serbica*, 475-476, br. CCCLXXV. Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 296-297, br. 892. (ćir.); U obje zbirke je pogrešna datacija. Preciznija datacija fermama: Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive.", 79-80, br. 89. Elezović, *Turski spomenici*, 203-207, br. 63, (ćir.); (4. 9. 1485./23. šaban 890). Predmet spora rješavan je na Porti krajem augusta i početkom septembra, što se vidi također iz datacije sljedećeg dokumenta kojeg je sultan izdao.

⁴¹ Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive.", 80-81, br. 90. Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 297-298, br. 893, (1. 9. [1485]). (ćir.)

⁴² DAD, Cons. Rog., XXV, f. 55v, (9. 9. 1485).

Tek se početkom oktobra plemić Francisko Poza, odranije uključen u ovaj spor, spremao ići u Novi s pripremljenim uputstvom. Nije rečeno zašto, niti je naznačeno hoće li se konkretno sastajati s nekim od zvaničnika. Dubrovčani su tih dana povukli dvojicu plemića, ser Paladina Gondolu i ser Franka Sorga, iz misije kod Mustafa-bega, te im je izražena zahvalnost za učinkovit angažman. Darovali su, također, solju izvjesnog *Turčina* koji je održavao kontakt s navedenim oratorima.⁴³

Iako se dubrovačka so već od juna prodavala u Novom, nove smetnje zaustavile su početnu prodaju. Sredinom oktobra, u Dubrovnik je stiglo izaslanstvo Mustafa-bega, u kojem se nalazio sultanov emin i emin novskog amaldara. Trebali su se usaglasiti kako bi počela prodaja u skladu sa sultanovim fermanom.⁴⁴ Uporedo su Dubrovčani morali rješavati nastali skandal zbog propusta svog čovjeka, zlatara Nikole Ratkovića koji je obećao Mustafa-begu izraditi zlatom ukrašene uzde i nije ispoštovao ugovor. Zbog toga je bačen u zatvor odakle je ubrzo pušten kako bi mogao izraditi narudžbu. Strog postupak proveden je kao upozorenje zbog nemara pojedinca koji je mogao izazvati negativnu reakciju predstavnika osmanske vlasti.⁴⁵

Na samom izmaku 1485. godine u Novi je stigao carski sklav povodom nadgledanja rada carine. Nakon što je zajedno s novim zakupcem carine u Novom Ivanom zatražio uvid u poslovanje, Dubrovčani ipak nisu ustupili tražene podatke o prometu soli, procentima koje izdvajaju i troškovima rada solane.⁴⁶

Početkom sljedeće godine zabilježen je posljednji direktan kontakt Dubrovčana s Mustafa-begom kada su ga darovali visokim iznosom od

---

⁴³ Isto, f. 58v-59, 60, (10. i 11. 10. 1485). Paladin Marinov Gondola (oko 1420–1489) je iskusan poklisar. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 2, 303-304. Franko Ivanov Sorgo (oko 1446–1493) je 1486. poklisar harača. Umro je u diplomatskoj misiji u Budimu. Isto, sv. 3, 280.

⁴⁴ Božić, *Dubrovnik i Turska*, 265. (ćir.)

⁴⁵ Isto, 245.

⁴⁶ DAD, Cons. Rog., XXV, f. 74v, (29. 12. 1485).

100 dukata.⁴⁷ Povod je odlazak na drugu dužnost, odnosno odlazak s pozicije hercegovačkog sandžak-bega. Ta funkcija ostala je duže vrijeme upražnjena, preko pola godine. Početkom maja Dubrovčani su kontaktirali sljedeću odgovornu osobu, subašu u Foči. Uručili su mu donaciju povodom dolaska sklava s Porte i pripreme slanja poklisara sultanu.⁴⁸ Kako novi sandžak-beg tada još nije preuzeo dužnost, subaša Foče bio je sljedeća odgovorna ličnost u hijerarhijskom nizu. To se desilo tek krajem juna, kada Dubrovčani izražavaju dobrodošlicu Ahmed-begu.⁴⁹

Sandžak-beg je općenito na tom položaju ostajao najmanje jednu a najduže tri godine. Prelazio bi zatim u drugu službu, a nakon toga bi mu se ponovo davao na upravu neki sandžak ili ejalet. Prilikom promjene službe mogao je ostati u istom ejaletu ili biti upućen na čelo sandžaka u drugom ejaletu.⁵⁰ Mustafa-beg je obnašao funkciju sandžak-bega nešto duže od dvije godine, od oktobra 1483. godine do januara 1486. godine. Njegovu prvu upravu u Hercegovačkom sandžaku obilježilo je dugoročno uspostavljanje novog načina privredne razmjene s Dubrovnikom.

Regulacija nasljedstva

Mustafa-beg Milivojević je ponovo stupio u kontakt s Dubrovčanima nakon nepune tri godine, krajem marta 1489. godine kada ga simbolično daruju s 12 dukata.⁵¹ Tada još uvijek nije preuzeo funkciju hercegovačkog sandžak-bega drugi put, ali se definitivno nalazio na ovom području. Na osnovu ovog obraćanja, dubrovačka vlada izdala je nalog svom plemiću Savinu Mihovom Babalio da u roku od dva dana preda Mustafa-begu robinju, koja se nalazila u Savinovoj kući. To je ser Babalio morao

⁴⁷ Isto, f. 75v, (7. 1. 1486).

⁴⁸ "Prima pars est de donando subasse de Choza quod est loco sanzachi." Isto, f. 97v, (6. 5. 1486).

⁴⁹ Isto, f. 109v, (27. 6. 1486).

⁵⁰ Mehmet İpşirli, "Osmansko državno uređenje", u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, 284.

⁵¹ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 20, (28. 3. 1489).

učiniti kako bi umirio Mustafa-bega, očito uznemirenog zbog ovog slučaja. Prethodno je Savinova supruga u prisustvu Mustafa-begovih sluga izjavila kako će robinju radije udušiti u moru nego predati *u ruke Turaka*. Nakon incidenta, dubrovačke vlasti odvele su robinju iz ser Savinove kuće i pritvorile.⁵²

Mustafa-beg je ubrzo lično došao u Dubrovnik radi regulacije ostavštine. Potvrdio je Dubrovčanima kako mu je otac knez Milivoje ostavio u nasljeđe robinju Čavku, kćerku Radičevu, koju je tom prilikom preuzeo. Svoje pravo zasnovao je na osnovu zapisa nadređenog paše i relevantne dokumentacije dobivene od sultana i nadležnog kadije. Obecao je dubrovačkom knezu i vlasteli da će spornu robinju pustiti na slobodu, ukoliko se pokaže u kadijinim spisima da ona zaista nije u tom statusu.⁵³ Izjava je bila potrebna zbog spora sa ser Babalijem i njegovom ženom.

Posebno je zanimljivo što su u slučaju ove izjave dvojica od trojice prisutnih svjedoka bili ljudi Vlatkovića, konkretno *Ivan Petrović Žarkov sluga* i *Toma sluga vojvode Tadije*.⁵⁴ To je potvrda održavanja neke vrste veza između ljutih protivnika s obje strane nemirne granice – ogranka Vlatkovića u ugarskoj službi i visokopozicioniranog osmanskog zvaničnika. Obje strane su prije nepune dvije decenije bili podanici iste strane – bosanske krune. Prethodno je istaknuta diplomatska aktivnost Žarkovog i Tadijinog brata Augustina Vlatkovića u službi Mustafa-begovog prethodnika – Ajas-paše, zajedno s njegovim ocem Milivojem. Na tom tragu moguće je pratiti međusobnu povezanost dvaju bosanskih plemićkih porodica i prisutnih svjedoka.

---

⁵² Isto, f. 21, (31.03; 3.04.1489). Truhelka, “Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive,” 473. Savin Mihov Babalio uvršten je u rodoslovnu tabelu Babalio 5, ali o njemu nema dodatnih opisnih podataka. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 2, 24.

⁵³ Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 368, br. 974, (10. 4. 1489). (ćir.)

⁵⁴ Spomenuti “**Ъ Тома слуга војводе Тадие свидокъ**” mogao bi biti Toma Mildražić sa područja Cetine, Toma Jelinić ili Toma Petrović iz Klisa. O vjernoj službi navedene trojice istoimenih ljudi prema sizerenima Vlatkovićima: Adis Zilić, *Radivojevići-Vlatkovići vlastela Humske zemlje i Krajine* (Sarajevo: Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, Historijske monografije, knj. 22, 2021), 293-296.

Mustafa-beg je ponio u Dubrovnik validnu ispravu izdatu od novskog kadije, na osnovu koje je regulisao nasljedstvo. Kadija je potvrdio da je knez Milivoje Mihočević ostavio sinu svu svoju nepokretnu imovinu: vinograde, kuće, mlinice. Mustafa-beg je mogao slobodno raspolagati imetkom, bez uplitanja Milivojeve supruge koja je tada još bila živa, niti bilo koga drugog, što će potvrditi svaki kadija. Još je naveo berat s Porte o vlasništvu nad pet poimenično nabrojanih robinja. To su: Čavka, Stana, Milica, Jeluša, Radna, a pored njih još mnogo roblja – *коє єџ њписанє њ книгџ царевџ*.⁵⁵ Ovo je konkretan dokaz da je Čavka zaista bila odbjegli robinja u Dubrovniku, s utočištem u kući ser Babalija.

Mustafa-beg je također, zajedno s rođakom Dragunom Radojevićem iz Foče, naplatio zakup od kuće u Dubrovniku, lociranoj iznad ulice Latinice, u kojoj je stanovao tkalac Radosav Ivković. Svoj udio u nekretnini naslijedio je od preminulog oca, naplativši tom prilikom sedam dukata i 27 groša. Njegov rođak Dragun naplatio je dva dukata i devet groša za jedan dio kirije, te za još jedan dva dukata i šest groša.⁵⁶ Otac Mustafa-bega Milivoje umro je u staroj vjeri. Tako je okarakterisan u priznanici novskog kadije,⁵⁷ nastaloj nakon njegove smrti.

Druga uprava Mustafa-bega Milivojevića u Hercegovačkom sandžaku

Nakon regulacije nasljedstva Mustafa-beg je početkom juna poslao Dubrovčanima svog kapidžibašu Skendera kako bi javio radosnu vijest o svom ponovnom imenovanju na poziciju Hercegovačkog sandžak-bega.

⁵⁵ Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 366, br. 971, (prije 10. 4. 1489). (ćir.); Elezović, *Turski spomenici*, 240-242, br. 80, (2. 4. 1489). (ćir.)

⁵⁶ Kurtović i Peco, *Ispisi iz knjiga notarijata*, 900-901, br. 1511, (13. 4. 1489). Mustafa i Dragun su potomci i nasljednici Mihoča i Radoja, koji se spominju 1415. godine kao suvlasnici nad nekretninom. Kurtović, "Utvičići iz Foče", 27.

⁵⁷ "Nevernik po imenu Milivoj u Foči, u Hercegovoj zemlji, za života i potpuno zdrav, poklonio je vaskoliki svoj imetak svome sinu Mustafi (...)." Elezović, *Turski spomenici*, 240, br. 80, (2. 4. 1489). (ćir.); Pod pojmom Hercegovе zemlje u ćirilicnoj građi podrazumijevao se Hercegovački sandžak.

Dubrovčani su glasnika darovali s 50 dukata i odmah odlučili otpremiti dvojicu poklisara *ad Mustaphbegh craisnicum novum*. Izabrani su Nikolino Mar. de Gondola i Francisko Ge. de Goze. Ponijeli su darove Mustafa-begu, ali i Ahmed-begu i njegovoj pratnji, prethodnom sandžak-begu koji se pripremao na odlazak s te pozicije. Usvojeno je korigirano uputstvo za pregovore poklisarima i morali su se vratiti do utorka pod prijeljnom kazne od 100 perpera.⁵⁸ Oratorima kod sandžak-bega doznačeno je dodatnih 100 aspri povodom darivanja kapidžibaše.⁵⁹ Uslijedila je kurtoazna razmjena poklona sa značajnim ličnostima iz neposrednog zaleđa grada – sa subašom Dračevice i Vrsinja te s novskim eminentom i amaldarom. Dubrovčani su dobili živu stoku a zauzvrat darivali novac. Naknadno je izražena zahvalnost dvojici poklisara za pozitivan učinak diplomatske misije.⁶⁰

Dubrovčani su sredinom jula razmatrali slanje novog izaslanstva sandžak-begu, a potom i moguću razmjenu informacija s kadijom i eminentom u Novom, ali su te aktivnosti u dva navrata odložili. Prihvaćena je donacija subaše u vrijednosti 500 aspri, te je proslijeđeno po 500 perpera kadiji Novog i sklavu.⁶¹ Usvojili su formu pisma namijenjenog Mustafa-begu. Proslijedili su mu i donaciju, škrinju tkanina potrebnih za izradu jedne haljine. Njegovom glasniku Ratku, koji je doveo natrag u Dubrovnik kćerku gostioničara Nikole, uručili su istu količinu tkanina iz Mantove ili Verone i 100 aspri.⁶² Ovdje je riječ o usputnom riješavanju problema iz svakodnevnice, vraćanju odbjegle kćerke.

Početak augusta, dubrovačko izaslanstvo pripremalo se Mustafa-begu. Izabran je ser Nikolino Mar. Gondola, odobreni su mu svi troškovi puta. Dok je poklisar boravio kod sandžak-bega, proslijeđeno mu je pripremljeno uputstvo i darovi za domaćina, 100 dukata i dva

---

⁵⁸ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 38, 39-39v, (1.-4, i 12. 6. 1489). Frano Đurov Goze (oko 1445-1492) je sin istkanutog dubrovačkog političara i diplomate. Imao je osmero braće. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3, 101-102.

⁵⁹ DAD, Cons. Min., XXIII, f. 210, (10. 6. 1489).

⁶⁰ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 40, 43, (12. i 23. 6. 1489).

⁶¹ Isto, f. 46-46v, (11. i 14. 7. 1489).

⁶² Isto, f. 47, (15. i 18. 7. 1489).

komada tkanina. Naređeno mu je da se vrati do 17. augusta pod prijetnjom kazne od 100 perpera. Aktuelni su problemi oko prodaje soli u Sutorini, zbog čega su Dubrovčani, također, kontaktirali kadije u Novom i Foči. Darovali su emina koji je bio kod sandžak-bega, dajući mu 500 aspri, te Mustafa-begovog kancelara Pokrajca Dijakovića darovali su četirima dukatima.⁶³ Pokrajac se po treći put spominje aktivan u Mustafa-begovoj službi – nalazio se na odgovornoj funkciji.

Ipak, Nikolino Gondola ostao je neplanski znatno duže od naznačenog roka, tek je krajem septembra razmatrana mogućnost njegovog povratka. Vratio se početkom oktobra kada mu je izražena zahvalnost za učinak. U međuvremenu, Dubrovčanima su se obratili sandžak-beg i kadija povodom ljudi ser Babalija koji su zarobili jednog *Turčina* u Konavlima. Dubrovčani ga nisu oslobodili na osnovu ovih intervencija jer su se pozivali na dokumentaciju o Konavlima izdatu od preminulog Isa-bega i tražili su očitovanje sultana u ovom slučaju.⁶⁴ Tokom ljetnih mjeseci zabilježena su dva ubistva dubrovačkih građana. Prvi slučaj je primjer drumskog razbojništva s pljačkom kao osnovnom motivacijom. Desio se na putu iz Vrhbosne u oblasti Bobana, kada je otuđena trgovačka roba i žito. Drugi slučaj ubistva je prilikom krađe tkanina u Trebinju zbog čega su naknadno, nakon višemjesečne istrage, uhapšena dvojica dubrovačkih podanika iz Konavala, vjerovatno u svojstvu doušnika prijestupnika.⁶⁵

Očito tim povodom Mustafa-beg je bio u prolasku kroz Konavle, gdje su mu Dubrovčani poslali dvočlano izaslanstvo s darovima, kako bi ga pozdravili i iskazali mu počast. Za uručivanje 100 dukata poklona zadužena su dvojica imenjaka Nikolina, a to su Gondola i Sorgo. Poklisar Gondola je prenio žalbe oštećenih trgovaca, kojima je ukradeno

⁶³ Isto, f. 52, 53-54v, (2, 11. i 13. 8. 1489). Očekivalo se da komornik ser Damian Resti preda u blagajnu novac od životinja koje su donirali vojvoda Riđana i kadija Novog, te mu je zapriječeno kaznom od 10 perpera ukoliko to ubrzo ne učini. DAD, Cons. Min., XXIII, f. 219, (5. 8. 1489).

⁶⁴ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 57, 58-58v, (23. i 28. 9; 3. 10. 1489).

⁶⁵ Bogumil Hrabak, "Hajdučija Hercegovaca 1465–1530", u: *Iz starije prošlosti Bosne i Hercegovine*, knj. I (Beograd: autorsko izdanje, 2003), 233. (ćir.)

218 dukata. Opljačkane trgovce trebalo je obešteti i naplatiti izvršenu procjenu štete. Ispitujući slučaj, Mustafa-beg je ostao u blizini narednih desetak dana. Donio je bogate poklone u vidu raznih domaćih životinja, a zauzvrat je dobio robu vrijednu dodatnih 100 dukata. Sve vrijeme na raspolaganju su mu, kao vodiči u Konavlima, bila dvojica Nikolina.⁶⁶

Sljedeći direktni kontakt uslijedio je nakon pola godine. Prethodno je Mustafa-beg donio određenu odredbu o Slanom. Dubrovčanima je bila povoljna, te su mu zbog toga prosljedili 80 starija neprecizirane robe kao znak zahvalnosti u Mostar, gdje se trenutno nalazio.⁶⁷ Na tom tragu ponovo je, nakon dva mjeseca, došao aprila 1490. godine na dubrovačku teritoriju, tako što je bio na prolasku iz Slanog ka Novom. Dubrovčani su ga pozvali da dođe u sam grad. Bilo da se odluči ući u Dubrovnik ili ne, darovat će ga u svakom slučaju sa 100 dukata i dvije korpe.⁶⁸ Izabrana su dvojica oficijala da budu u pripravnosti s naoružanom barkom locirani u Slanom, kako bi mogli prevesti sandžak-bega do Novog. Franko Sorgo dodijeljen je Mustafa-begu kao službeni pratilac na navedenoj dionici puta.⁶⁹ Mustafa-beg se kratkom posjetom želio na licu mjesta uvjeriti kako se provode njegove odredbe. Rjeđa komunikacija s Dubrovčanima ukazuje na uobičajeno stanje, bez tenzija.

Mustafa-beg je rješavao tekuće pogranične probleme, po sultanovim nalozima, a na osnovu direktnih žalbi dubrovačkih poklisara na Porti. Dobio je zadatak pronaći razbojнике koji su ubili i opljačkali Dubrovčanina

⁶⁶ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 59-60, 61v, 62v, (8, 9, 17. i 21. 10. 1489). Osim okvirnih godina života i osnovne genealogije o Nikolinu Orsata Sorgo (oko 1444–1499) nije prikupljeno više podataka (tabla Sorgo 15). Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3, 290-291.

⁶⁷ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 79v, (13. 2. 1490). Starij je mjera za tekućine i sitne suhe stvari. Kako nije precizirano o čemu se radi, vjerovatno je riječ o nečemu poput soli ili pšenice. Kod Hrabaka je eksplicitno naveden ječam kao isporučena roba. Bogumil Hrabak, "Urbani, privredni i vojno-upravni rast Mostara (1450-1800)", u: *Iz starije prošlosti Bosne i Hercegovine*, knj. IV (Beograd: Arhivar, 2008), 227. (ćir.)

⁶⁸ Nije usvojen protuprijedlog da mu se navedeni iznos isplati ako ne uđe u grad, a u slučaju da uđe 50 dukata. DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 93, (15. 4. 1490).

⁶⁹ Oficijali su plemići Andrija Bona i Ivan Crijeva. DAD, Cons. Min., XXIII, f. 267-267v, (12. i 15. 4. 1490).

Ratka Radivojića u mjestu Prosjek kod Vlaha Bobana, te ih kazniti po zakonu i vratiti opljačkane stvari. Sultan upozorava sandžak-bega da ne daje povoda ponovljenim žalbama. Također je dobio zadatak pronaći i osloboditi dva bespravno zarobljena dubrovačka mladića na osmanskoj teritoriji. Počinitelje ovog prijestupa iz svojih redova treba kazniti, što će poslužiti kao primjer.⁷⁰

Početak jeseni 1490. godine Dubrovčani su poslali u Hercegovački sandžak svog ljekara. Umjesto ljekara Antonija odlučili su otpremiti Jeronima, kako bi posjetio tamošnjeg prvog čovjeka. S ljekarom će u delegaciji biti još jedna osoba koja nije plemićkog porijekla, a dubrovačka vlada će snositi troškove puta za oboje. Osoba pratilac će ponijeti darove vrijedne 50 dukata u robi koju će odrediti Malo vijeće.⁷¹ Nije naznačeno da se radilo o potrebi ili iskazu adresanta za pomoć stručne osobe u liječenju. Moguće da je riječ o znaku pažnje Dubrovčana koji su o tome mogli biti posredno obaviješteni.

Ubrzo su u Dubrovnik došli Mustafa-begovi izaslanici Vuk Baličijević i Ivan Radičević, povodom Pavla de Kampa i njegove barke. Molbi im nije udovoljeno, ali im je darovano 800 aspri.⁷² Nakon toga su Dubrovčani službeno poslali jednog plemića Mustafa-begu, izabran je Francisko Pau. de Poza. Ponijet će poklone vrijedne 50 dukata, pokriveni su mu troškovi i dobio je uputstvo za razgovor. Francisko je ostao kod Mustafa-bega čitav mjesec, nakon čega mu je izdat nalog za povratak i izražena zahvalnost za učinak.⁷³ Poklisar je lično poznao sagovornika jer je prije pet godina bio na istoj adresi u diplomatskoj misiji.

⁷⁰ Elezović, *Turski spomenici*, 242-247, br. 81, 83, (21. 4. i 6. 5. 1490). (ćir.)

⁷¹ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 120v-121, (30. 9. 1490). Ovdje također nije rečeno koji je sandžak u pitanju. Budući da se barata samo s frazom *sanzachum*, evidentno je riječ o uobičajenom, skraćenom nazivu za Hercegovački sandžak, odnosno Mustafa-begu kao krajnjoj adresi. To potvrđuju sljedeći podaci.

⁷² "Prima pars est de dando libertatem domino Rectori et suo minori consilio respondendi Vocho Balichievich et Juano Radizevich ambassiatoribus sanzachi Mustaphabeghi pro Paulo de Campo et eius barza se excusando. Slijede dvije odluke o darivanju novca: (...) de donando suprascriptis Vocho et Juano; (...) de donando ambassiatoribus valorem aspros 800 prout videbitur domino Rectori et minori consilio." Isto, f. 121v, (5. 10. 1490).

⁷³ Isto, f. 122, 127v, (7. 10; 6. 11. 1490). Malo vijeće je donijelo odluku o njegovom darivanju. DAD, Cons. Min., XXIV, f. 24v, (9. 11. 1490).

Mustafa-beg se i dalje nije najbolje osjećao pa su Dubrovčani odobrili duži boravak svog ljekara koji će kod njega boraviti i nadgledati ga. Razmatrali su mogućnost ponovnog slanja magistra Jeronima i plaćanje iz državne kase, ali je odlučeno drugačije. Jeronim je liječio Mustafa-bega duže od mjesec, vrativši se kući na izmaku godine.⁷⁴

Dubrovčani su se početkom februara 1491. godine složili s Mustafa-begovim prijedlogom da se s amaldarom ugovori pošiljka dubrovačke soli koja će biti prodana na Neretvi. Narednog mjeseca obavljen je razgovor s amaldarom Ivanom Komgurićem koji je prethodno tvrdio kako ni drugi amaldari na osnovu naloga sultana neće prodavati dubrovačku so. O tome su obavijestili sandžak-bega i poslali su plemića u Neretvu radi provjere prodaje soli. Ova vrsta robe trebala se prodavati na tom mjestu prema istoj proviziji kao na Kleku.⁷⁵

Ubrzo je nastala uzbuna i kratkotrajno vanredno stanje – Dubrovčani su razmatrali mogućnost pomjeranja trgovaca iz Drijeva u Osobljavu, ali su odbacili tu opciju. Uputili su, također, naoružane fuste u dvije odvojene grupacije i decenu pučana kao stražu na Ston. Istovremeno, sandžak-beg je od njih pismeno zatražio da pošalju neku osobu kao direktan kontakt, ali su mu tim povodom prosljedili izvinjenje. Odugovlačili su uspostavu direktnog kontakta s Mustafa-begom, te poslali još jednu decenu pučana na Ston. O aktuelnostima su obavijestili i ugarsku krunu.⁷⁶ Podaci ukazuju na vremenski period od dvije sedmice koliko je trajao konačan obračun Osmanlija s jedinim preostalim ugarskim uporištem u tvrđavi Koš, na strateški bitnom ostrvu Posrednjica i ušću Neretve. Već sredinom aprila 1491. godine, Koš je definitivno u osmanskim rukama.⁷⁷ Ugari su tu bili prisutni čitavu prethodnu deceniju. Mustafa-beg je definitivno uspješno riješio i ovaj problem u sopstvenom dvorištu i neposrednoj blizini dubrovačke teritorije.

---

⁷⁴ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 129-129v, 139, (16. i 17.11; 30.12.1490).

⁷⁵ Isto, f. 148, 153, (10. 2; 5. 3. 1491).

⁷⁶ Isto, f. 158, 160-162, (21, 23. i 26. 3; 5. 4. 1491).

⁷⁷ Atanasovski, *Pad Hercegovine*, 143. (ćir.)

Dubrovčani su ga kontaktirali tek početkom juna, u sklopu šire inicijative slanja izaslanstva sultanu i drugim relevantnim osmanskim adresama poput bosanskog sandžak-bega. Poslali su mu ser Ivana Restija darujući 50 dukata i dvije tacne. Poklisaru su pokriveni troškovi i pripremljeno uputstvo za razgovor. Nakon dvije sedmice prosljedili su Restiju na lice mjesta, novo uputstvo, osvježeno novim informacijama dobivenim od emina u Novom. Naredili su mu da se odmah sutradan vrati pod prijetnjom kazne od 100 perpera. Prosljedili su i pisma na Portu, Daut-paši i na druge relevantne adrese, pozivajući se na ranije deftere. Poklisar Resti, ipak je ostao duže kod sandžak-bega. Raspolagao je originalnim žalbama stanovnika Risna i Novog oko prodaje soli, kojima je iz prve ruke trebao upoznati Mustafa-bega.⁷⁸ Trgovina solju nije se odvijala u željenom pravcu za njih. Otud potreba za slanjem iskusnog pregovarača, koji je pret hodno već bio u misiji kod Mustafa-bega, krajem 1484. godine.

Ubrzo su Dubrovčani razmatrali opciju slanja još jednog poklisara kao podršku Ivanu Restiju, ali su od toga odustali. Umjesto “pojačanja” prosljedili su mu nova uputstva za pregovore i kopiju berata. Sredinom jula 1491. godine u Novi je otišao plemić Francisko Goze sa slavenskim kancelarom Paskalom Primom, kako bi se sastao s kadijom povodom spora s amaldarom. Rezultat razgovora prenijet će poklisaru Ivanu Restiju. Kadija i amaldar, također, su obavili korespondenciju s Mustafa-begom, te je ser Francisko pozvan natrag da izvijesti.⁷⁹ Nakon toga je Ivan Resti opozvan iz misije, a Francisko Goze je još jednom otišao u Novi. Dubrovačka vlada obavijestila je trgovce da prodaju cjelokupnu so prema dogovoru s amaldarom. Za one količine soli koje su narasle do limita provizije će se posebno odlučiti. Stigao je i emin s Porte koji je donio pisma Daut-paše, Mustafa-bega i amaldara, što je kadija prihvatio. Nakon skoro čitavog mjeseca po povratku iz misije Ivanu Restiju izražena je zahvalnost za učinak.⁸⁰

⁷⁸ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 181-181v, 189v-190, 191, (4, 21. i 28. 6. 1491).

⁷⁹ Isto, f. 193, 195, (4, 6, 13. i 16. 7. 1491).

⁸⁰ Isto, f. 196-196v, 198, 201, (19, 21. i 30. 7; 16. 8. 1491).

Mustafa-beg je zajedno s kadijom u Foči zaprimio carski ferman kojim se nalaže da novski amaldari postupe na sljedeći način – nakon što se rasproda so proizvedena u Novome, prioritet trebaju dati nabavci dubrovačke soli, te da ne nabavljaju so sa strane. Fermanu je prethodila žalba Dubrovčana o drugačijem postupku i kršenju ranijeg fermana. Sultan nalaže Mustafa-begu da ispita slučaj, izvijesti iz čijih mjesta je nabavljana so i u kojim količinama, nakon čega odgovorne osobe treba kazniti. Dubrovčani su se još požalili sultanu kako novski amaldari traže od njih 25.000 aspri bez ikakve osnove, što Mustafa-beg također treba provjeriti.⁸¹ Nakon provedene istrage i uočenih propusta uslijedilo je davanje u zakup na tri godine više carina: novske, risanske i primorske, te solila u Hercegovoj zemlji za 25.000 dukata privatnim licima. Zakup je tekao od 1. augusta, o čemu je sultan Bajezid izdao berat, obavijestivši Mustafa-bega, novskog kadiju mula Hasana Idrizovića i novskog emina Mehmeda.⁸²

Nakon ugovorenog zakupa Dubrovčani šalju dvočlano izaslanstvo Mustafa-begu. Izabrani su iskusni poklisari Nikolino Gondola i Ivan Resti koji su otišli pod prijetnjom kazne od 80 perpera. Obezbijedeno im je sve potrebno za put i pripremljeno uputstvo za pregovore. Odobreni su i darovi: Mustafa-begu 50 dukata, te drinskom kadiji 20 dukata, što ukazuje da je planirana destinacija diplomata bila Foča. Nisu odmah krenuli, pa se ubrzo usvajalo novo uputstvo za pregovore i odlučeno je da krenu najkasnije 15. septembra pod kaznom od 100 perpera. Ni tada nisu krenuli, čak je Nikolino Gondola odustao od misije, a umjesto nje ga je izabran Francisko Goze. Određen je novi krajnji rok za polazak, do srijede, uz istu predviđenu kaznu.⁸³

Oratori u sjedištu sandžak-bega poslali su matici povratne informacije da bi im se početkom oktobra prosljedila nova instrukcija. Službenici kod amaldara odgovorni za so zaduženi su da prodanu robu evidentiraju uobičajenim potpisima od amaldara, a ne bez ugovora kako

---

⁸¹ Elezović, *Turski spomenici*, 248, br. 85, (19. ramazana 896. h. g/26. 7. 1491). (ćir.)

⁸² Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 311-312, br. 909, (7. ševvala 896. h. g/21. 8. 1491). (ćir.)

⁸³ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 204-205, (3, 12. i 17. 9. 1491).

je isti očekivao. To je neminovna tema razgovora dubrovačkih poklisara sa Mustafa-begom. Nakon petnaestak dana pristigla je nova informacija od izaslanika, pa im je prosljeđen dodatni odgovor. Krajem oktobra, opozvani su iz misije kod sandžak-bega i izražena im je uobičajena zahvalnost za učinak. Dubrovčani su prosljedili informacije o načinu prodaje soli sultanu, uključujući i pismo dobiveno od sandžak-bega.⁸⁴ Uslijedila je duža pauza u direktnoj diplomatskoj komunikaciji, unutar koje su Dubrovčani slali novo izaslanstvo na Portu.

Na samom početku 1492. godine, Dubrovčani su naložili Stonjaninu Vlakuši Kosukaroviću, prodavaču soli na Neretvanskom trgu, da obeća isporuku 60 modija soli sandžak-begu. Uz darivanje drinskog kadije, uslijedila je duža priprema novog izaslanstva na Portu.⁸⁵ Čekale su se povratne informacije. Istovremeno, sultan Bajezid je upoznat o načinu prodaje soli u Novom. Osim što su na Portu došli dubrovački poklisari, čovjeka s pojašnjenjima poslali su i novski amaldari. U Novom se prodavala so i iz drugih mjesta, prvenstveno Šibenika, dopremana mletačkim lađama. Mletački podanici dovozili su istu vrstu robe i na Neretvanski trg. Saslušavši žalbe, sultan je zapovjedio hercegovačkom sandžak-begu i kadijama u Foči i Novom da se prodaja soli obavlja u Novom, gdje će Dubrovčani imati prvenstvo prodaje i druge polovine svoje ukupne količine soli, zato što plaćaju harač.⁸⁶

Nakon pristiglih, veoma povoljnih vijesti Dubrovčani su na neobičan način darovali Mustafa-bega. Kupili su dva sokola koja će mu lično biti uručena.⁸⁷ Podatak je vrijedan pažnje jer ukazuje na Mustafa-begovu strast za sokolarstvom i općenito lovom s dresiranim pticama. Ovakav

⁸⁴ Isto, f. 205v, 208, 212, 215v, (4, 17. i 27. 10; 7. 11. 1491).

⁸⁵ Isto, f. 233-233v, 235-236v, (4, 10, 12, 14, 16, 19. i 20. 1. 1492).

⁸⁶ Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 312-314, br. 910, (19. safer 897. h. g/30. 12. 1491). (ćir.); Kod Stojanovića je datacija 898. h. g. iako u tekstu dokumenta jasno stoji 897. Također, pogrešna je datacija 19. januara 1492. godine što je mogla biti aluzija na približni dan kada je berat zaprimljen i prepisan. Na kraju ćirilicnog dokumenta stoji *ad 17 genaro 1492*.

⁸⁷ "Prima pars est de emendo a Jelichis duos falchones et illos mittendo dono Mustapha-begho crainsicho nostro ex quo oratores nostri de ipsis sibi locit sinit. Pro omnes." DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 241v, (14. 2. 1492).

suptilan znak pažnje poslužio je kao vid zahvalnosti i stjecanja naklonosti za ubuduće jer je dubrovačka diplomacija, sigurno, bila dobro obaviještena o njegovim sklonostima.

Dubrovčani su tih dana izmjestili svoju so u Drijevimama i o tome pismeno obavijestili sandžak-bega, kako bi poduzeo potrebne mjere *pro loco gabelle*. Ujedno su mu donirali 20 starija soli iz Stona. S druge strane, Mustafa-beg je kao uzdarje prosljedio poklon Dubrovčanima vrijedan nekih dvadesetak perpera.⁸⁸ Očekivalo se da sandžak-beg postupi prema carskom nalogu i ograniči mjesto prodaje soli.

Sultan Bajezid izdao je novi nalog Mustafa-begu i drinskom kadiji da strogo paze čija so će se prodavati u Novom. Postupak je uslijedio nakon žalbi dubrovačkih poklisara koji su se na Porti nalazili od kraja januara, da se prodaje so koja pristigne sa strane prije dubrovačke, i tako im se čini šteta. Također, tvrdili su kako amaldari krše sultanovu raniju zapovijest, donose so s drugih strana i prodaju. Sultan na kraju poručuje destinatarima – *пакѝ ѡ ѡ хитростѝ и ѡ преваренѝа да се чѡватѝ*.⁸⁹ Sandžak-beg i fočanski kadija trebaju sačiniti prijepis berata novskih amaldara i uručiti ih Dubrovčanima, kako bi se spriječile zloupotrebe i nesuglasice. Dobili su zadatak natjerati amaldare da se pokoravaju ranijem naređenju i nabavljaju dubrovačku so nakon što rasprodaju novsku. Također, nakon provedene istrage morali su izvijestiti koliku su količinu strane soli amaldari prethodno prodali. Distribucija soli iz susjedne zemlje postala je ubuduće zabranjena.⁹⁰ Pojam definisan kao *susjedna zemlja* odnosio se na mletački posjed.

Dubrovčani su pismeno obavijestili Mustafa-bega o tekućem pograničnom problemu, nemirnim nasljednicima u susjedstvu. Poslali su mu potom dvočlano izaslanstvo u Foču, iskusne diplomate Nikolina Gondolu i Ivana Restija. Poklisarima je pripremljeno uputstvo za razgovor i obezbijeđeni su potrepštinama. Morali su krenuti u misiju najkasnije do 11. juna pod pri-

⁸⁸ Isto, f. 242v-243, 247, (18. 2; 3. 3. 1492).

⁸⁹ Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 314-315, br. 911, (3. 4. 1492). (ćir.)

⁹⁰ Elezović, *Turski spomenici*, 251-255, br. 86-88, (2. 4. 1492). (ćir.)

jetnjom kazne od 100 perpera. Darovali su Mustafa-bega dajući mu 100 dukata i ukrasnu posudu, a drinskom kadiji 1.000 aspri.⁹¹ Darovani visoki iznosi glavnim odgovornim ljudima ukazuju na zadovoljstvo Dubrovčana obavljenim poslom u prethodnom periodu i visoka očekivanja u narednom.

Duža diplomatska misija Gondole i Restija povezana je s nedatiranim dopisom Mustafa-bega novskom vojvodi Hamzi. Autor pisma naveo je kao povod žalbu dubrovačkog poklisara Živka (Ivana): *а сада ево ми се потѣжи поклицарь кнезь Живков да га си ис кѣне изагнав*. Mustafa-beg poručuje podređenom Hamzi kako ne želi dodatne žalbe dubrovačke vlaste, te upozorava novskog vojvodu da ne ometa dubrovačku prodaju soli u Risnu. Istovremeno, treba ograničiti prodaju mletačke soli i one iz Šibenika jer je takva careva zapovijest. Nalaže mu, također: *амалдаромь моѣно запрети да не довозе соли бнетачке нигде на таи места*. Ako bi Mlečani pak dovezli so, treba je oduzeti i zadržati dok mu se on ne javi.⁹² Dugoročni dubrovački monopol prodaje soli u odnosu na druge strane državljane na velikom tržištu Osmanske Države dobivao je konačne obrise upravo dok je Mustafa-beg bio namjesnik Hercegovačkog sandžaka. Praktično je implementirao carske naloge na terenu i uredio odnose s vazalnom Republikom, potisnuvši njene omražene konkurente. Ovo je bio prvi takav primjer restrikcije, mada se isto pitanje povremeno ciklično ponavljalo. Postupci su usklađeni sa širom političkom praksom Osmanlija koja je podrazumijevala privremenu pacifikaciju, radi uređenja i stabilizacije države za vladavine sultana Bajezida, a nakon ekspanzivne politike Mehmeda Fatiha.

Znakovi uzajamne pažnje evidentirani su dva mjeseca kasnije na sličnoj osnovi. Mustafa-beg je poslao svoj poklon u praktičnim stvarima – po dva primjerka kostrijeti, naprave različite namijene i uzde, te četiri plitke tacne, na što su Dubrovčani zauzvrat prosljedili visokih 100 dukata, dok je njegov glasnik koji je uručio darove dobio 300 aspri. Mustafa-beg se nalazio u Novom, gdje su mu Dubrovčani prosljedili po jednu svježu i

⁹¹ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 265v, 267-268, (30. 5; 5. i 7. 6. 1492).

⁹² Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 372-373, br. 978, okvirno datirano između 1491. i 1496. (ćir.)

smrznutu ribu.⁹³ Tokom ljeta rješavao je više sporova među svojim podanicima. Evidentirana je žalba Đure Bionića iz Olova, amaldara u Pločama, prijavom nasilne krađe turskog mača, ustvari handžara ukrašenog srebrom, vrijednim 300 aspri. To su učinili Drobunjaci, među kojima je oštećeni petoricu poimenično identificirao, a krađa se desila u samoj slanici dan ranije. Predmet je proslijeđen sandžak-begu na rješavanje.⁹⁴

Dubrovački predstavnici još prisutni kod Mustafa-bega dobili su konkretne stvari u uputstvu, ali neka zadrže pripremljeni poklon do novog naloga. Ubrzo su im poslana dva konja namijenjena za jahanje, prateća posluga i potrepštine. Nakon desetak dana Mustafa-beg je posredovao oko jednog voćnjaka, a Dubrovčani su na lice mjesta proslijeđili 6600 aspri, cifru koja će se podijeliti popola Mihoču Isješiću i Ivanu Desisaliću. Dubrovački poklisari Ivan Resti i Nikolino Gondola bili su uz Mustafu-bega cijelo ljeto 1492. godine – od početka juna, a ostali su angažirani uz njega do druge polovine septembra.⁹⁵ Njihov izlazak na teren sa sandžak-begom u blizini dubrovačke teritorije je s namjerom rješavanja spomenutog spora na koji su mu ranije skrenuli pažnju.

Ubrzo je sultan Bajezid obavijestio Dubrovčane kako su prodavali so po nižoj cijeni od novske, prije nego što je tamošnja so prodana, što je bio postupak suprotan ranijem dogovoru. Zbog toga niko nije htio kupovati novsku so zbog čega je carskoj hazni pričinjena velika šteta. Naredio je sandžak-begu Hercegove zemlje i novskom kadiji da provjere koliku količinu soli su Dubrovčani prodali i po kojoj cijeni, budući da je novska ostala gotovo netaknuta. Nakon provedene istrage, krivci će morati platiti svu nastalu štetu. Na kraju, sultan prijetećim tonom upozorava Dubrovčane da dobro razmisle o svojim postupcima.⁹⁶

⁹³ DAD, Cons. Rog., XXVI, f. 280-281, (7. i 8. 8. 1492).

⁹⁴ Kurtović i Peco, *Ispisi iz knjiga notarijata*, 931-932, br. 1567, (29. 6. 1492).

⁹⁵ DAD, Cons. Rog., br. 26, f. 282, 283, 284, 285v, (11, 13 i 21. 8; 17. 9. 1492).

⁹⁶ “(...) що годє се нагє на васъ все подпбно да платите инако да не дчините. Яко лі инако дчините неке бит за вас добрв проміслете добре како знате да се рєч царьства мї писъ не прєслдша.” Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 317-318, br. 915, 10. 10. 1492). (ćir.)

Ovo je bio prvi slučaj zloupotrebe tek stečenih privilegija.⁹⁷

Usljedila je pauza u komunikaciji tokom zimskih mjeseci. Sljedeći kontakt Mustafa-bega s Dubrovčanima bio je početkom marta 1493. godine kada je pismeno urgirao za nekog Žurovića. Urgenciju je ponovio nakon dvije sedmice. Odgovorili su mu u oba navrata negativno, uz obrazloženje da je dotična osoba pritvorena. Budući da mu nisu udovoljili ponovljenoj molbi, Dubrovčani su ga darovali s 50 dukata i raznim stvarima koje će odobriti Malo vijeće, te će mu donacija biti isporučena. Čak su i Jurka Kovjočića, osobu zaduženu za dostavu poklona, darovali s pet dukata.⁹⁸

Mustafa-beg je poslao dva pisma sličnog sadržaja cariniku dubrovačkom i ujedno eminu amaldarskom Vukiću Kosičiću. Jednim dopisom tražio je da se ustupi pet tovara soli Radoju, slugi njegove sestre Vladave, a drugim sedam tovara soli Bošku, slugi njegove sestre Kataline. On će svu predatu robu naknadno platiti, kada dođe u luku.⁹⁹ Podaci su veoma bitni za genealogiju Milivojevića. Obje Mustafa-begove sestre nosile su tada narodna imena.

Mustafa-beg je posredstvom Tetkana iz Novog prosljedio Dubrovčanima pisma, obavijestivši ih o prihodima amaldara u iznosu od 15.000 aspri, a o čemu su oni sastavili odgovarajuće potvrde. Tetkanu su uručili donaciju od 300 aspri.¹⁰⁰ Plemić Ivan Nale je istog dana otpremljen u Novi kako bi sastavio ugovor o Tetkanovom preuzimanju novca od amaldara.¹⁰¹ To je posljednja evidentirana aktivnost Mustafa-bega kao sandžak-bega Hercegovine u njegovom drugom periodu uprave.

⁹⁷ Slično je isti sultan reagovao sedam godina kasnije, ukazujući Dubrovčanima na sporove koje su vodili pred Mustafa-begom. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive," 117-119, br. 132, (12. 11. 1499). U trenutku ponovljenog sultanovog prigovora Mustafa-beg Milivojević nije više bio na funkciji Hercegovačkog sandžak-bega.

⁹⁸ DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 27, 32v, 34v, (2, 19. i 26. 3. 1493). Prvi dokument greškom pisara datiran je 2. februara.

⁹⁹ Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 371-372, br. 976, 977, (2. 3. 1493). (ćir.)

¹⁰⁰ DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 40, (30. 4. 1493).

¹⁰¹ DAD, Cons. Min., XXIV, f. 244, (30. 4. 1493).

U prvoj polovini maja uslijedila je smjena pozicije prvog čovjeka šireg dubrovačkog zaleđa.

Sredinom maja 1493. godine novi sandžak-beg Sulejman je već preuzeo dužnost. Obavijestio je Dubrovčane posredstvom subaše Mustafe koji je donio na dar prostirku i dvije uzde. Zauzvrat je subaši uručeno 500 aspri. Mustafa-bega Milivojevića, sandžak-bega na odlasku, Dubrovčani su darovali trima odraslima sokolima i trima komadima tkanina.¹⁰² Nisu zaboravili njegovu strast prema sokolarstvu, to je bila druga donacija te vrste u relativno kratkom vremenskom razmaku. Odličan je pokazatelj dobrih odnosa koje su negovali iz prethodnog perioda, dok je obnašao dužnost prvog čovjeka sandžaka. Nakon darivanja prešao je na drugu funkciju.

Mustafa-beg na poziciji sandžak-bega Valone, potom po treći put Hercegovine, te ponovo Valone

Jedan započeti dokument iz dubrovačke notarske službe upućivao je na to da je Mustafa-beg preminuo prije 22. novembra 1493. godine.¹⁰³ Nije dovršen i moguće je da predstavlja dezinformaciju o njegovoj smrti, pristigloj tada do Dubrovčana. Pri tome, imamo u vidu prethodno učestalu Mustafa-begovu potrebu za stručnom ljekarskom pomoći. Ovdje se dodatno spominje Mustafa-begov brat Nazuf u svojstvu ovlaštenog lica, za kojeg se decidno kaže da je *Turčin*. Dakle, poznati su jedan njegov brat islamske vjeroispovijesti i dvije sestre starih, narodnih imena.

Mustafa-beg je živio i aktivno djelovao i narednih godina. S pozicije hercegovačkog sandžak-bega prešao je na novu funkciju prvog čovjeka Valone (Avlona, Vlorës), u Albaniji. Podatak koji to potkrijepljuje je iz sredine sljedeće, 1494. godine. Riječ je definitivno o prethodnom

---

¹⁰² DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 44, (15. 5. 1493).

¹⁰³ “Naxuph Turchus, filius et heredis olim Miliuoi Michoceuich de Coza et tanquam cessionarius olim Mustaphe, fratris sui [samo toliko].” Kurtović i Peco, *Ispisi iz knjiga notarijata*, 953, br. 1602, (22. 11. 1493). Kurtović, “Utvičići iz Foče”, 28.

namjesniku Hercegovine, a ne o nekom drugom sandžak-begu istog, inače čestog imena, jer ga Dubrovčani prilikom darivanja konfekcijama i drugim stvarima vrijednim 10 dukata decidno nazivaju *svojim bivšim krajišnikom*.¹⁰⁴ Nastavili su povremeno, po potrebi, održavati kontakt s njim. Olakšavajuća okolnost za korespondenciju je što se Valona nalazila u Albaniji, na pomorskom putu za Istanbul.

Mustafa-beg se nakon nepune dvije godine vratio 1495. godine na staru funkciju hercegovačkog sandžak-bega, koju je tada obnašao po treći put. Ovu, Dubrovčanima zaista radosnu vijest, javio je posredstvom kapidžibaše Skendera, te im je proslijedio uobičajene darove. Oni su, zauzvrat, uručili Skenderu 2.500 aspri.¹⁰⁵ To je povod da mu pošalju službeno izaslanstvo, izražavajući dobrodošlicu. Izabrani su Francisko Pav. Poza i Mihael And. Resti. Odredili su im platu, uputstvo za pregovore, sluge i sve potrebno za odsustvo, a išli su pod prijetnjom kazne od 100 perpera. Ponijeli su Mustafa-begu na poklon 1.000 perpera i dvije posude vrijedne 80 perpera, ulovit će mu se, također, riba. Dali su mu dodatnih 100 dukata jer su namjeravali poslati oratore na Portu. Također, simbolično su darovali Mustafa-begove bliske saradnike, Vuku Baličijeviću pet dukata i kapidžibaši dva dukata.¹⁰⁶ Izaslanicima kod sandžak-bega dodijeljen je u ispomoć Nikola Gregori, zaposlen kao pisar, i pokriveni su mu troškovi. Nakon samo dva dana naređen im je povratak odmah sutradan pod kaznom od 100 perpera. Krajem aprila pravdali su utrošak sredstava.¹⁰⁷

Sačuvano je uputstvo za pregovore poklisarima, jedno od rijetkih iz tih godina. Nakon što su izabrani, Francisko Pav. Poza i Mihael And. Resti krenuli su preko Stona Neretvanskim putem ka Luci, gdje su očekivali da će zateći Mustafa-bega. Kada se sretnu, poklisari će radosno

¹⁰⁴ “Prima pars est de donando Mustaphabegho sanzacho Abanie qui alias fuit crainsnich nostri. Sljedeća odluka: (...) de donando sibi valutam ducatos decem in confectionibus et rebus speciarie.” DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 128v, (28. 6. 1494).

¹⁰⁵ “(...) de donando Schendro capitibasse Mustaphabeghi crainsnici nostri qui portauit tacios sex, chamutos 4, habenos 2 et duos zambellotos.” Isto, f. 186, (24. 3. 1495).

¹⁰⁶ Isto, f. 190-190v, (1. 4. 1495).

¹⁰⁷ DAD, Cons. Min., XXV, f. 129v-130, 132v, (2, 4. i 27. 4. 1495).

pozdraviti njegov dolazak na funkciju, te mu uručiti poklon. Potom će ga izvijestiti o novostima tokom njegovog odsustva, a zatim mu prenijeti neke žalbe. Skrenut će mu pažnju na neriješen slučaj smrti jedne gospođe, supruge dubrovačkog podanika u Trebinju, zbog posjeda koji im je dodijelio njegov prethodnik Sulejman-paša. Slučaj je datirao iz decembra prethodne godine, o čemu je obaviješten kadija u Novom. Na kraju uputstva navode se novčani iznosi predviđeni kao pokloni za Mustafa-bega i njegove najbliže saradnike: gospodinu 400 dukata, te njegovim ljudima – kancelaru Pokrajcu 250 aspri i kapidžibaši 100 aspri.¹⁰⁸ Još jednom se Pokrajac navodi u Mustafa-begovoj službi.

Dubrovčani su krajem maja 1495. godine uhapsili neke Vlahe Banjane jer su koristili lažne novčanice. Prosljedili su ih iz zatvora na dalje postupanje sandžak-begu, uz dokazne materijale. Narednog mjeseca Mustafa-beg je tražio izručenje još jednog Vlaha koji je ipak zadržan u zatvoru.¹⁰⁹ To je jedina praktična intervencija novog sandžak-bega kod Dubrovčana tokom 1495. godine.

Komunikacija iz drugog smjera uslijedila je tek na jesen. Dubrovački poklisar Francisko Pav. de Poza, čija je osnovna misija bila na Porti, dobio je nalog da se na povratku iz Istanbula, svrati usput do Mustafa-bega. Pozdravio ga je u ime grada i uručio mu poklon, konfekcije i voće vrijednosti 25 dukata. Izvijestio ga je o tome kako je prošao na Porti i pokušao dobiti od njega određene informacije.¹¹⁰ Poznavali su se dobro iz direktnih diplomatskih komunikacija, tokom ranijih Mustafa-begovih namjesništava u Hercegovačkom sandžaku. Francisko mu je prethodno, prije nepunih pola godine, također, prvi u svojstvu službenog poklisara izrazio dobrodošlicu, kada je po treći put došao na čelo istog sandžaka.

Sljedeći kontakt iniciran je s Mustafa-begove strane tek krajem januara 1496. godine kada su se u Dubrovniku našli njegovi predstavnici,

¹⁰⁸ DAD, Litterae et commissiones Levantis (dalje: Litt. et comm. Lev.), XVII, f. 53-53v, (2. 4. 1495). Luka je stara srednjovjekovna župa koja je obuhvatala područje oko današnjih Čapljinje i Metkovića, na donjem toku i ušću Neretve.

¹⁰⁹ DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 199v, (26. 5; 27. 6. 1495).

¹¹⁰ Isto, f. 217v-218, (20. 10. 1495). DAD, Litt. et comm. Lev., XVII, f. 58v-59, (25. 10. 1495).

kojima je odobren boravak u gradu do subote 6. februara. Ubrzo se pokazao razlog dolaska osmanskih poklisara. Nakon provedenog procesa nabavke, Dubrovčani su prosljedili Mustafa-begu 150 skupocijenih mletačkih ploča kao poklon.¹¹¹ Podatak ukazuje na veću graditeljsku aktivnost sandžak-bega na značajnijem javnom objektu.

Mustafa-beg je odgovorna osoba koja se može povezati s početkom radova na izgradnji džamije sultana Bajezida u Foči, dovršene 1500/01. (906. h. g.), nakon otprilike pet godina.¹¹² Budući da su mu ploče isporučene kao poklon od osmanskih vazala Dubrovčana, izvjesno je da se radilo o početku izgradnje carske džamije. Navedena vrsta građevinskog materijala (izražena u akuzativu množine kao *tabulos*) mogla je poslužiti za različite namjene, te nije do kraja jasno o čemu je konkretno riječ. Iako pojam nije precizno definisan literatura je preferirala staklo.¹¹³ Vjerovatno je neka druga vrsta materijala u pitanju jer se ostakljivanje objekta obavlja pri kraju građevinskih radova, a ne na samom početku.

Primjer gradnje novog javnog objekta predstavlja nastavak kontinuiteta planske urbanizacije sjedišta sandžaka. Sličan Mustafa-begov zahtjev odobren je prethodne decenije, kada su mu Dubrovčani ispoučili 200 ploča koje je morao platiti.¹¹⁴ Nije ih taj put dobio kao poklon niti je

¹¹¹ DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 234v, (30. 1. 1496). “Prima pars est de mittendo in donum Mustaphabegh crainico nostro tabulos CL venetos. Per XXXIII contra IIII. Secunda pars est de non mittendo. [drugi prijedlog prekrižen, sa strane: donum].” Isto, f. 237, (27. 2. 1496).

¹¹² Godina završetka izgradnje i stavljanja u funkciju džamije zabilježena je na njenom tarrihu, uklesanom na kamenoj ploči uzidanoj iznad ulaznih vrata. Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knj. II – istočna i centralna Bosna* (Sarajevo: Veselin Masleša, 1977), 26-27.

¹¹³ Truhelka, “Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive”, 440, 442. Truhelka prvi navodi staklo kao materijal, ukupno 140 komada. U ovom slučaju radi se o paušalnoj procjeni ili pogrešnom prijevodu. Staklo se na latinskim jeziku kaže vitrum, vitri, u akuzativu množine riječ je izražena kao vitra. Podatke od Truhelke preuzimaju: Alija Bejtić, “Povijest i umjetnost Foče na Drini”, *Naše starine*, br. 3 (1956): 53-54, 61-62. Muamer Hodžić, “Izgradnja Careve džamije u Foči i njen značaj u urbanom razvoju grada”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 63 (2014): 213.

¹¹⁴ “(...) de constituendo Mustaphabegh sanzabegho tabulas ducentas quas soluere debeat.” DAD, Cons. Rog., XXV, f. 38v, (14. 6. 1485).

navedeno da su mletačkog porijekla. To je bilo za njegove prve uprave Hercegovačkim sandžakom, usred važnih pregovora o uređivanju trgovine solju. Osnovana je pretpostavka da su te table poslužile kao građevinski materijal za izgradnju njegove džamije u Foči,¹¹⁵ nedugo nakon što je preuzeo dužnost sandžak-bega.

Mustafa-beg Milivojević je najzaslužniji državnik za transformaciju Foče iz srednjovjekovnog trga u osmansku kasabu. Podstakao je širenje grada na desnu stranu Ćehotine izgradnjom svoje džamije, oko koje je nastala nova mahala. Dodatno, kasnija gradnja Careve džamije s pripadajućom mahalom odvijala se na uzvišenju južno od otvorenog srednjovjekovnog trga Pazarišta.¹¹⁶ Dominantnu lokaciju za ovaj objekt izgrađen državnim novcem nesumnjivo je izabrao Mustafa-beg kao najodgovornija osoba i predstavnik vlasti. Time je zaokružena urbana cjelina kasabe Foča u početnoj razvojnoj fazi.

Dok su se Dubrovčani bavili procesom nabavke materijala na mletačkoj teritoriji po narudžbi Mustafa-bega, istovremeno su prosljedili instrukciju svojim poklisarima na Porti Mihaelu And. Restiju i Stjepanu Volzo, koji su tamo ponijeli godišnji harač. Oni će, također, svratiti u povratku iz prijestolnice do hercegovačkog sandžak-bega, poput prethodnog poklisara Franciska Poze prije pola godine. Mustafa-beg je zajedno s kapidžibašom ovaj put dobio na poklon 100 dukata, isti iznos novca namijenjen najznačajnijim političkim ličnostima – četvorici kube vezira i rumelijskom beglerbegu. Poklisari mu mogu reći razlog odlaska na Portu, nakon čega će pokušati saznati od njega određene informacije.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Razlika u interpretaciji u odnosu na izvorni dokument su količina i identificirana vrsta materijala, iako isti nije preciziran, kao u prethodno citiranom slučaju iz 1496. godine. Navedeno je u literaturi 20 staklenih ploča. Truhelka, "Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive," 440, 442. Hodžić, "Izgradnja Careve džamije u Foči i njen značaj u urbanom razvoju grada", 212-213.

¹¹⁶ Husref Redžić, *Studije o islamskoj arhitektonskoj baštini* (Sarajevo: Veselin Masleša, 1983), 323-324. Up. skice izgrađenosti Foče kao srednjovjekovnog trgovišta, te razvoj mahala iz vremena osmanske uprave: isto, 320, 327.

¹¹⁷ DAD, Litt. et comm. Lev., XVII, f. 64-64v, (8. 2. 1496). Miho Andrijin Resti (oko 1447–1509) je bio i 1500/01. godine poklisar harača. Stjepan Marinov Volzo (oko 1455–1519)

Nastavili su se uzajamni znaci pažnje Mustafa-bega i Dubrovčana. Poslao im je u dva navrata pretežno divlje životinje – najprije 12 košuta a oni su njemu uzvratili u okvirnoj novčanoj protuvrijednosti 40 dukata. Prijedlog većeg iznosa od 50 dukata i dodatnih stvari je odbačen. Slično je tri mjeseca kasnije, kada im Mustafa-beg šalje 12 laneta i 30 kastrata, a zauzvrat mu je isplaćeno 120 perpera.¹¹⁸ Evidentirani su i primjeri prekogranične saradnje. Dva prebjegla *Turčina* uhvaćena su na Stonu i odmah isporučena sandžak-begu. Potom su uhvaćeni neki među Vlasi- ma Bobanima pa su ih Dubrovčani trebali identificirati zajedno sa sandžak-begovim ljudima.¹¹⁹

Dubrovčani su Mustafa-begu poslali plemića Martolicu Crijevu s novčanom darom u iznosu od 120 dukata. Također, poklisar je uručio donaciju njegovim bliskim saradnicima, kapidžibaši, Vuku Baličijeviću i Pokrajcu, svima zajedno do 15 dukata. Ubrzo je Vuk Baličijević lično došao sa sinovima u Dubrovnik. Poklisar Martolica ostao je skoro dva mjeseca u diplomatskoj misiji kod Mustafa-bega, do kraja septembra 1496. godine, kada mu je naložen povratak i izražena zahvalnost za učinak.¹²⁰ Tema razgovora nesumnjivo je bilo ubistvo Nikole Sferga iz Foče, o čemu svjedoče naknadna pisma namijenjena sandžak-begu i drinskom kadiji, a tim povodom došao je i sultanov sklav u Dubrovnik. Zatražili su od trebinjskog vojvode da se povuče sa sklavom i postupi po odredbama sandžak-bega oko granice. Mustafa-beg je obavio prepisku povodom naloga kojeg su Dubrovčani dobili s Porte. Tiče se pljačke u Slanom koju su počinili neki prijestupnici s Koločepa i postupka provođenja dubrovačke istrage.¹²¹ Očito su u posljednjem slučaju osmanski podanici oštećena strana.

je četiri puta bio dubrovački knez. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3, 219-221, 330-331.

¹¹⁸ DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 246v, 267v, (29. 3; 1. 7. 1496).

¹¹⁹ Isto, f. 248, 257v, (12. 4; 25. 5. 1496).

¹²⁰ Isto, f. 271v-272, 273v, (30. 7; 4. 8; 20. 9. 1496). Martolica Stjepanov Crijeva (oko 1453-1520) je u poznim godinama pet puta bio dubrovački knez, u periodu od 1508. do 1518. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 2, 185-186.

¹²¹ DAD, Cons. Rog., XXVII, f. 277-278, (26. i 28. 9. 1496).

Mustafa-beg je ostao na čelu Hercegovačkog sandžaka još narednih pola godine, ali su Dubrovčani samo jednom pokušali uspostaviti s njim kontakt. No, otvoreno je pitanje je li do susreta uopće došlo. To se desilo početkom sljedeće 1497. godine, prilikom povratka poklisara Mihaela And. Restija i Ivana Nat. Sarake s Porte. Trebali su ga potražiti prvo u Foči, a ako ne bude tu, onda na drugom mjestu u njegovom sandžaku. Dobili su instrukciju uručiti mu ponovo zajedno s kapidžibašom poklon od 100 dukata, isti iznos koji je namijenjem najvišim državnim dužnosnicima, kube vezirima i rumelijskom beglerbegu. Ako ga ne uspiju naći nigdje na prostoru sandžaka, posjetit će njegovog kapidžibašu i neće uručivati poklon.¹²² Ovo je bila prva značajnija diplomatska misija plemića Ivana Sarake,¹²³ uz tada već iskusnog Mihaela Restija. U slučaju da poklisari sretnu Mustafa-bega, nakon uručenog poklona prenijet će mu detalje o isplati harača i dešavanjima na Porti. Kroz razgovor će pokušati od njega saznati nove informacije.¹²⁴ To je treća uzastopna godina kako mu se dubrovački poklisari u povratku sa Porte ciljano svraćaju.

Razlog za Mustafa-begovu zauzetost je rast napetosti na granicama njegovog sandžaka, što je uvertira u predstojeći osmansko-mletački sukob. Kada je u novembru 1496. godine, Đurađ Crnojević napustio Crnu Goru prebjegavši Mlečanima, skadarski sandžak-beg Feriz zauzeo je jadransku obalu do Kotora. Time su za Veneciju važne solane iz Boke prešle u osmanske ruke. Mlečani su prethodno namjeravali suženim putem preko Kotora ući na balkansko tržište jer su ih Osmanlije odranije potisnule iz Novog, Risna i Kleka, gdje su im inače rivalski nastrojani Dubrovčani preuzeli monopol. Mlečani su bezuspješno pokušali u decembru

---

¹²² “Al craisnich nostro sel trouareti in suo domino ducatos 100 ma se non lo trouareti in suo domino non li daretì el dono, solum lo visitareti al suo capicibassa.” DAD, Litt. et comm. Lev., XVII, f. 71v-72v, (21. 1. 1497).

¹²³ Ivan Natalov/slavenizirano Božov (oko 1465. g.–oko 1528. g.) je poklisar na Porti 1496/97, 1502. i 1512, te poklisar harača 1495, 1500, 1505/06. i 1510. godine. Ivan odlazi 1511. godine u Kairo memlučkom sultanu. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3, 245.

¹²⁴ DAD, Litt. et comm. Lev., XVII, f. 71v-72v, (21. 1. 1497).

diplomatski riješiti problem.¹²⁵ U takvim okolnostima došlo je do smjene pozicije prvog čovjeka Hercegovačkog sandžaka.

Novi sandžak-beg Ahmed preuzeo je dužnost krajem maja 1497. godine kada je njegov subaša o tome obavijestio Dubrovčane i dobio 800 aspri. Razmatrana opcija uobičajene donacije u visini od 1.000 aspri je odbačena,¹²⁶ što indirektno ukazuje da je Mustafa-beg ostavio uredno stanje iza sebe prije primopredaje dužnosti, makar kada je riječ o odnosima sa Dubrovačkom Republikom.

Mustafa-beg Milivojević je iz Hercegovačkog sandžaka ponovo prešao na novu-staru funkciju sandžak-bega Valone. O tome decidno govori podatak iz sredine februara sljedeće, 1498. godine. Dubrovčani su ostali s njim u kontaktu, isto kao i kada je prethodno bio na toj poziciji. Poslali su mu izvjesnu osobu, vjerovatno nekog trgovca u prolazu. Ta osoba ponijela je simbolične darove, odjevne predmete, šećer i slatkiše vrijednosti do 30 perpera.¹²⁷ Mali znak pažnje i održavanje kontakta u kontinuitetu ponovo pokazuju koliko su ga Dubrovčani uvažavali i cijevali njegov prethodni rad u neposrednom susjedstvu.

Mustafa-beg Milivojević je ukupno u tri navrata bio na čelu Hercegovačkog sandžaka. Nije postavljen po četvrti put na tu poziciju početkom 1503. godine, niti je obnašao navedenu funkciju u prvoj polovini iste godine, kako se pretpostavljalo.¹²⁸ Evidentiran je i tada u izvornoj građi

¹²⁵ Toma Popović, *Turska i Dubrovnik u XVI veku* (Beograd: Srpska književna zadruga, 1973), 19-20. (ćir.)

¹²⁶ DAD, Cons. Rog., XXVIII, f. 32, (26. 5. 1497).

¹²⁷ "Prima pars est de mittendo visitatum Mustaphabegh sanzachum Avallone cum confessionibus et aromtibus. Slijedi odluka: (...) de mittendo sibi valutam ab ypperperos triginta infra in zucharo et aromtatibus." Isto, f. 72v, (13. 2. 1498).

¹²⁸ "Čini se da je [Mehmed-beg Obrenović] u januaru 1503. godine bio smenjen sa dužnosti hercegovačkog sandžak-bega i na njegovo mesto postavljen Mustafa-beg Milivojević, ali je u drugoj polovini te iste godine vraćen na staru dužnost." Toma Popović, "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 16-17 (1970): 93. Zabunu je unijelo pismo kojim se Mustafa-beg zahvaljuje Dubrovčanima na poklonu i obavještenjima koja mu dostavljaju. Autor pisma ipak se na tom mjestu konkretno predstavio kao – ГОСПОДАР ЗМЛЕ АРБАНИШКЕ. Stojanović, *Stare povelje i pisma*, 376-377, br. 984, (juni 1503). (ćir.)

kao prvi čovjek Valone.¹²⁹ Državničku karijeru nastavio je van rodnog kraja.

Zaključak

Mustafa-beg Milivojević je bio na čelu Hercegovačkog sandžaka u periodu kada se osmanska vlast učvršćivala u neposrednom dubrovačkom zaleđu. Čovjek je uglednog domaćeg porijekla, konkretno iz Foče, sjedišta sandžaka. Njegovi preci uživali su status dubrovačkog građanstva koji je bio nasljednog karaktera. Osmanlije su pažljivo odabrale odgovarajuću osobu za pregovore radi dugoročnog uređenja odnosa s vazalnom Dubrovačkom Republikom. Politika sultana Bajezida II općenito je išla u pravcu smirivanja tenzija i stabilizacije znatnih teritorija, priključenih direktno Osmanlijama za njegovog prethodnika Mehmeda II. Takav interes posebno je izražen na prostoru sandžaka u neposrednom dubrovačkom zaleđu.

Mustafa-beg je ukupno u tri navrata obnašao funkciju prvog čovjeka Hercegovačkog sandžaka, prethodno osnovanog 1470. godine. Prvi put bio je sandžak-beg od oktobra 1483. do januara 1486. godine (dvije godine i tri mjeseca), drugi put od juna 1489. do maja 1493. godine (tri godine i jedanaest mjeseci) i treći put od marta 1495. do maja 1497. godine (dvije godine i dva mjeseca). Ukupno je, vremenski, na čelu Hercegovačkog sandžaka bio osam godina i četiri mjeseca. Nije poznato kakvu je funkciju obnašao u periodu između prvog i drugog namjesništva u Hercegovini. Posredni podaci ukazuju da je dio tog vremena boravio na ovom prostoru, kada je regulisao nasljedstvo. Između drugog i trećeg, kao i nakon trećeg perioda namjesništva u rodnom kraju, bio je sandžak-beg Valone u Albaniji. Dubrovčani su i u tim okolnostima periodično održavali kontakte s njim.

Prvu upravu Mustafa-bega u Hercegovačkom sandžaku obilježila je dugoročna regulacija trgovine solju između Osmanlija i Dubrovčana.

---

¹²⁹ Elezović, *Turski spomenici*, 354-359, br. 123, (28. 5. 1503). (ćir.)

Zaprimio je u tom kontekstu više sultanovih fermana i provodio njegovu volju na terenu. Intencija Osmanlija bila je preuzimanje monopola trgovine solju. Za drugog perioda Mustafa-begovog namjesništva, primjetno je favoriziranje dubrovačkih, naspram mletačkih trgovaca jer su Dubrovčani kao osmanski vazali plaćali harač. Bilježi se i prva dubrovačka zloupotreba zadobivenih privilegija. Rješavaju se, također, uobičajeni pogranični sporni slučajevi. Mustafa-beg je zaslužan za konačnu eliminaciju ugarske prisutnosti na ušću Neretve. Treće njegovo namjesništvo u Hercegovini obilježile su “mirnije vode” u odnosu s Dubrovčanima. Tada je evidentirana narudžba skupih mletačkih ploča za potrebe gradnje nekog značajnijeg javnog objekta. Radi se, vjerovatno, o početku izgradnje džamije sultana Bajezida u Foči jer su Dubrovčani isporučili traženi materijal kao poklon. Među zanimljivostima iz svakodnevnice primijetna je Mustafa-begova sklonost ka sokolarstvu i lovu s dresiranim pticama.

Mustafa-begov brat Nazuf prešao je na islamsku vjeru, dok su mu sestre Vladava i Katalina nosile narodna imena. Poznate su poimenično njegove robinje: Čavka, Stana, Milica, Jeluša i Radna. Neki od njegovih najbližih saradnika, dok je obnašao funkciju prvog čovjeka Hercegovačkog sandžaka i dalje su nosili narodna imena: poput Radonje Krepovića, Radonje Dijakovića, Ratka, Ivana Radičevića, Jurka Kovjočića, Tetkana i Vuka Baličijevića. Posebno se višestruko isticao kancelar Pokrajac Dijaković. Kada je Mustafa-beg prvi put postao sandžak-beg Hercegovine, u njegovo ime istupao je, kao izaslanik, otac Milivoje Mihočević, što je bio slučaj i kod njegovog prethodnika Ajas-paše. Otac mu je umro u staroj vjeri.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

Neobjavljeni izvori:

- Državni arhiv u Dubrovniku (DAD)
  - Acta Consilii Minoris

- Acta Consilii Rogatorum
- Littere et commissiones Levantis

Objavljeni izvori:

- Elezović, Gliša. *Turski spomenici, knj. I-1 (1348-1520)*. Beograd: SKA, Zbornik za istočnjačku istoriku i književnu građu, serija prva, knj. I, 1940. (ćirilica)
- Kurtović, Esad i Peco, Almir. *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga notarijata Državnog arhiva u Dubrovniku 1370-1529)*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Historijski arhiv Sarajevo, 2021.
- Miklosich, Franz. *Munumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*. Graz: Institut für Slavistik der Universität Graz, 1964.
- Stojanović, Ljubomir. *Stare srpske povelje i pisma, knj. I-2, Dubrovnik i susedi njegovi*. Beograd, Sremski Karlovci: Srpska kraljevska akademija, 1934. (ćirilica)
- Truhelka, Ćiro. "Tursko-slovjenski spomenici dubrovačke arhive.". *Glasnik Zemaljskog muzeja*, br. 23 (1911): 437-484.

LITERATURA

Knjige:

- Atanasovski, Veljan. *Pad Hercegovine*. Beograd: Narodna knjiga, Istorijski institut, 1979. (ćirilica)
- Božić, Ivan. *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*. Beograd: SAN, Posebna izdanja, knj. CC, Istoriski institut, knj. 3, 1952. (ćirilica)
- Filan, Kerima. "Riječnik termina": u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Ekmelledin İhsanoğlu. Istanbul, Sarajevo: Ircica, Orijentalni institut, 2004, 1047-1058.
- Hrabak, Bogumil. "Hajdučija Hercegovaca 1465-1530". u: *Iz starije prošlosti Bosne i Hercegovine, knj. I*. Beograd: autorsko izdanje, 2003, 224-241. (ćirilica)

- Hrabak, Bogumil. “Urbani, privredni i vojno-upravni rast Mostara (1450-1800)”. u: *Iz starije prošlosti Bosne i Hercegovine, knj. IV*. Beograd: Arhivar, 2008, 224-341. (ćirilica)
- Ćpirli, Mehmet. “Osmansko državno uređenje” u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Ekmelledin Ćsanođlu. Istanbul, Sarajevo: Ircica, Orijentalni institut, 2004, 161-340.
- Mujezinović, Mehmed. *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knj. II – istočna i centralna Bosna*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1977.
- Popović, Toma. *Turska i Dubrovnik u XVI veku*. Beograd: Srpska književna zadruga, 1973. (ćirilica)
- Redžić, Husref. *Studije o islamskoj arhitektonskoj baštini*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1983.
- Rudić, Srđan. *Bosanska vlastela u XV veku, Prosopografska studija*. Beograd, Banja Luka: Istorijski institut Beograd, Posebna izdanja, knj. 75, Univerzitet u Banjoj Luci, Centar za napredne srednjovekovne studije, Edicija Frontisterion, knj. 2, 2021. (ćirilica)
- Šabanović, Hazim. *Bosanski pašaluk, postanak i upravna podjela*. Sarajevo: Naučno društvo NRBiH, Djela, knj. XIV, Odjeljenje istorisko-filoloških nauka, knj. 10, 1959.
- Vaten, Nikola. “Uspon Osmanlija (1451-1512)”. u: *Istorija Osmanskog carstva*, ur. Rober Mantran. Beograd: Clio, 2002, 93-137. (ćirilica)
- Vekarić, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika. Vlasteoski rodovi (A-L)*. Zagreb, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, knj. 17, sv. 2, 2012.
- Vekarić, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika. Vlasteoski rodovi (M-Z)*. Zagreb, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, knj. 17, sv. 3, 2012.
- Zilić, Adis. *Radivojevići-Vlatkovići vlastela Humske zemlje i Krajine*. Sarajevo: Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, Historijske monografije, knj. 22, 2021.

Članci:

- Bejtlić, Alija. "Povijest i umjetnost Foče na Drini". *Naše starine*, br. 3 (1956): 23-74.
- Božić, Ivan. "Hercegovački sandžak-beg Ajaz". *Zbornik Filozofskog fakulteta*. Beograd, knj. I (1948): 63-84. (ćirilica)
- Handžić, Adem. "Uvoz soli u Bosnu u XVI vijeku". *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 10-11 (1961): 113-148.
- Hodžić, Muamer. "Izgradnja Careve džamije u Foči i njen značaj u urbanom razvoju grada". *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 63 (2014): 207-220.
- Hodžić, Muamer. "O hercegovačkim sandžakbegovima do osnivanja Bosanskog ejaleta". *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 68 (2019): 181-216.
- Kurtović, Esad. "Utvičići iz Foče (bosansko ili dubrovačko porijeklo?)". *Prilozi*, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, br. 45 (2016): 13-39.
- Lorger, Srećko. "Kermes, crvac – i još neka crvena bojila". *Anali*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, sv. XLIX (2011): 27-76.
- Mijušković, Jovanka. "Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku". *Glas SANU*, CCXLVI, Odeljenja društvenih nauka, Nova serija, knj. 9 (1961): 89-130. (ćirilica)
- Miović-Perić, Vesna. "Bosanski beglerbeg, hercegovački sandžakbeg i diplomacija Dubrovačke Republike". *Anali*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, sv. XXXVIII (2000): 121-164.
- Popović, Toma. "Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku". *Prilozi za orijentalnu filologiju*, br. 16-17 (1970): 93-99.
- Živković, Pavo. "Genealogija porodice Tezalovića iz Prače". *Pregled*, časopis za društvena pitanja, god. LXV, br. 6 (1975): 755-759.

Sadržaji s www. (world wide web):

- *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 2. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54407>.

Summary

Mustafa Bey Milivojević as Herzegovinian Sanjak-Bey

Mustafa-beg Milivojević was the head of the Herzegovinian Sanjak in the period when the Ottoman rule was consolidating in the immediate hinterland of Dubrovnik. He was a man of distinguished domestic origin from Foča, the seat of the Sanjak. His ancestors enjoyed the status of Dubrovnik citizens, which was hereditary. The Ottomans carefully chose the right person to negotiate with for the long-term regulation of relations with the vassal Republic of Dubrovnik. Sultan Bayezid II's policy generally went in the direction of calming tensions and stabilizing considerable territories annexed under his predecessor Mehmed II. Such interest is especially expressed in the sanjak area in the immediate hinterland of Dubrovnik.

Mustafa Bey on three occasions held the position of the first man of the Herzegovinian Sanjak established in 1470. The first time he was a sanjak-bey from October 1483 to January 1486 (two years and three months), the second time from June 1489 to May 1493 (three years and eleven months) and the third time from March 1495 to May 1497 (two years and two months). In total, he was at the head of the Herzegovinian Sanjak for eight years and four months. It is not known what position he held in the period between the first and second governorship in Herzegovina. Indirect data indicate that he spent part of that time in this area regulating the inheritance. Between the second and third, as well as after the third period of governorship in his native region, he was sanjak-bey of Valona in Albania. Even under these circumstances, the people of Dubrovnik periodically maintained contact with him.

The first administration of Mustafa Bey in the Herzegovinian Sanjak was marked by the long-term regulation of the salt trade between the Ottomans and the people of Dubrovnik. In this context, he received several *firman*s from the Sultan and implemented his will. The inten-

tion of the Ottomans was to take over the salt trade monopoly. During the second period of Mustafa Bey's governorship, the favouring of Dubrovnik merchants over Venetian merchants is noticeable because the Dubrovnik residents paid tribute as Ottoman vassals. In this period, the first Dubrovnik abuse of acquired privileges is also recorded and common border dispute cases are resolved. Mustafa Bey is responsible for the final elimination of the Hungarian presence at the mouth of the Neretva River. His third governorship in Herzegovina was marked by "calm seas" in the relationship with the people of Dubrovnik. At that time, an order for expensive Venetian slabs for the construction of a significant public building was recorded and it probably has to do with the construction of the mosque of Sultan Bayezid in Foča, because the people of Dubrovnik delivered the requested material as a gift. Among the interesting things from everyday life, Mustafa Bey's penchant for falconry and hunting with trained birds is noticeable.

Mustafa Bey's brother Nazuf converted to Islam, while his sisters Vladava and Katalina remained non-Muslims. His female slaves are known by name and they were Čavka, Stana, Milica, Jeluša and Radna. Some of his closest collaborators, while he was the first man of the Herzegovinian Sanjak, still had folk names: such as Radonja Krepović, Radonja Dijaković, Ratko, Ivan Radičević, Jurko Kovojić, Tetkan and Vuk Baličević. In particular, Chancellor Pokrajac Dijaković stood out in many ways. When Mustafa Bey first became Sanjak-Bey of Herzegovina, Father Milivoje Mihočević became his emissary, which was also the case with Mustafa Bey's predecessor Ajas Pasha. Mustafa Bey's father died in the old faith.